

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет аграрної економіки і менеджменту
Кафедра обліку та економіко-правового забезпечення АПБ

Чабан Тарас Сергійович

**Облік і аналіз розрахунків з покупцями та замовниками.
/ Accounting and analysis of settlements with buyers and
customers.**

Спеціальність: 6.030509 – Облік і аудит

Освітньо-професійна програма – облік і правове забезпечення агропромислового
виробництва

Випускна кваліфікаційна робота

Виконав студент групи

ОПЗ – 41-1

_____ Т.С. Чабан

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Дідоренко Т.В.
_____

Випускну кваліфікаційну роботу допущено до захисту

“15” травня 2019 р.

Завідувач кафедри

_____ Р.Ф. Бруханський

Тернопіль -2019

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи обліку розрахунків з покупцями і замовниками.....	6
1.1. Сутність, значення, форми розрахунків з покупцями і замовниками.....	6
1.2. Оцінка та визнання зобов'язань з покупцями і замовниками.....	15
1.3. Нормативна база обліку та аналізу розрахунків з покупцями і замовниками.....	24
Висновки до розділу 1.....	31
Розділ 2. Організація та методика обліку розрахунків з покупцями і замовниками.....	32
2.1. Організація первинного обліку розрахунків з покупцями і замовниками.....	32
2.2. Організація синтетичного і аналітичного обліку розрахунків з покупцями і замовниками.....	38
2.3. Розробка облікової політики з питань обліку розрахунків з покупцями і замовниками.....	53
2.4. Шляхи вдосконалення обліку розрахунків з покупцями і замовниками.....	58
2.5. Аналіз розрахунків з покупцями і замовниками.....	63
Висновки до розділу 2.....	66
Висновки і пропозиції.....	67
Список використаних джерел.....	70

Вступ

Актуальність теми. Кожне підприємство в процесі своєї діяльності взаємодіє з іншими компаніями та індивідуальними підприємцями. Всі їх разом називають контрагентами юридичними особами. У одних продукцію або послуги компанія набуває, і це постачальники, а іншим, навпаки, реалізує свою продукцію або послуги. Це замовники або покупці. Всі умови роботи зазвичай прописують в договорах, а потім і в первинних документах по кожній угоді. У завдання бухгалтера входить систематизувати цю інформацію, врахувати всі операції і вивести їх фінансовий результат. По суті, бухгалтерський облік розрахунків з покупцями і замовниками показує ефективність діяльності організації в цілому. Адже економічний сенс роботи полягає в отриманні прибутку. А фінансове становище і стабільність компанії безпосередньо залежать від її дебіторських і кредиторських зобов'язань. Тому організація бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками є важливою частиною основних управлінських завдань.

У ринкових умовах господарювання на перший план підприємства висувають задоволення власних потреб і порушують виконання фінансових зобов'язань перед партнерами. Такі явища негативно відображаються на розвитку економіки України та потребують пошуку шляхів для їх усунення.

Аналіз досліджень і публікацій по темі роботи. Проблеми організації, аналізу, контролю та оптимізації обліку розрахунків з покупцями і замовниками, а також їх правдивого відображення у фінансовій звітності висвітлено у працях багатьох науковців не тільки з облікової, а і з правової точок зору.

Серед вітчизняних вчених проблемні аспекти стосовно обліку розрахунків з покупцями та замовниками досліджували Р.Ф.Бруханський, І.М.Белова, Т.В.Дідоренко, О.П.Завитій, Н.Г.Мельник, М.С.Палюх, І.В.Спільник та інші.

Дослідження проблематики обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками знаходить своє відображення і в працях зарубіжних вчених, таких як Л.А. Бернстайн, М.Ф. Ван Бред, Е.С. Хендріксен та інших.

Проте і надалі залишаються питання, що потребують подальшого

дослідження: визначення економічної сутності розрахунків покупців та замовників, порядок їх відображення в обліку й звітності, яка, в свою чергу, повинна забезпечувати беззаперечну якість та прозорість даної інформації тощо. Багато теоретичних положень, які стосуються трактування розрахунків, заборгованості та зобов'язань є дискусійними, а їхня організація, оцінка та методика обліку потребують удосконалення.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є науково-теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій з удосконалення обліку та аналізу процесу розрахунків з покупцями та замовниками, формування в бухгалтерському обліку інформації щодо невиконання договорів, виявленні розходження в супровідних документах з метою одержання якісного майна, недопущення втрат майна при транспортування.

Виходячи з поставленої мети, завданнями написання роботи є:

- дослідити сутність, значення, форми розрахунків з покупцями та замовниками;
- охарактеризувати оцінку та визнання зобов'язань з покупцями та замовниками;
- розглянути організаційно-методичні аспекти обліку розрахункових операцій підприємства;
- оцінити нормативну базу обліку та аналізу розрахунків з покупцями та замовниками;
- дослідити організацію первинного обліку розрахунків з покупцями та замовниками;
- розглянути організацію синтетичного і аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками;
- дослідити облікову політику з питань обліку розрахунків з покупцями і замовниками.

Об'єктом дослідження є облікове відображення розрахунків з покупцями та замовниками.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних питань організації та методики бухгалтерського обліку та аналізу процесу розрахунків

на різних стадіях створення та розвитку підприємства.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання. Для розкриття сутності та змісту категорій застосовувались методи теоретичного узагальнення – аналіз і синтез, індукція і дедукція, системний підхід, порівняння, аналогія, абстрагування.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених, нормативні документи України й інших країн світу з бухгалтерського обліку, аудиту, господарського та цивільного права, матеріали науково-практичних конференцій, довідково-інформаційні видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку та аналізу розрахунків з покупцями та замовниками.

Отримані в ході дослідження науково-практичні результати мають важливе значення для подальшого розвитку й удосконалення бухгалтерського обліку і аналізу розрахунків з покупцями та замовниками.

Практичне значення результатів дослідження. Одержані результати спрямовані на підвищення рівня організації та ведення обліку розрахунків з покупцями та замовниками. Впровадження запропонованих рекомендацій дасть необхідний імпульс і сприятиме зростанню якості облікової інформації. Результати бакалаврської роботи можуть бути використані при веденні обліку та аналізу підприємствами України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ

1.1. Сутність, значення, форми розрахунків з покупцями і замовниками

У період ринкової економіки, все комерційні організації, в тій чи іншій мірі на підставі укладених договорів з іншими юридичними і фізичними особами, вступають в розрахунково-грошові відносини за поставлені ними цінності, виконані роботи або надані послуги. Купують продукцію (роботи або послуги) організації, зацікавлені в їх отриманні (наданні) і готові їх оплатити, іменовані покупцями (замовниками)[3].

Покупець - це юридична і фізична особа, яка використовує, придбаває, замовляє, або має намір придбати чи замовити товари, послуги або роботи. Покупцем називається суб'єкт господарської діяльності, який отримує товар не для власного використання.

Замовником є юридична або фізична особа, яка звернулася із замовленням до іншої особи - виробнику, продавцеві, постачальникові товарів і послуг (підряднику). В якості замовника можуть виступати уряд, державні органи, установи, організації, підприємства, громадяни.

Підставою для проведення розрахунків з покупцями і замовниками, служить їх намір здійснити комерційну угоду. В наслідок цього, у одного боку - постачальника (підрядника), виникає зобов'язання поставити цінності, надати послуги або виконати роботи, а в іншій сторони - покупець (замовниками), виникає зобов'язання здійснити оплату за товари, послуги, роботи. Фіксуються дані зобов'язання умовами договору між ними. Договір набуває чинності і стає обов'язковим для сторін з моменту його підписання. Договір повинен містити розділи, умови і всі необхідні реквізити відповідно до вимог укладення та оформлення договорів.

Основними видами договорів, якими найбільш часто оформляються взаємовідносини з покупцями і замовниками є:

- Договір купівлі - продажу, за цим договором продавець зобов'язаний передати товар у власність покупцеві, а покупець в свою чергу повинен прийняти цей товар і сплатити за нього обумовлену суму;

- Договір поставки - різновид договору купівлі-продажу, його головні відмінності полягають в тому, що, товар за договором поставки купується для здійснення в господарській діяльності, а також те, що договір поставки не може бути укладений організацією, що не займається підприємницькою діяльністю. Дані договори охоплюють велику частину товарних відносин в фінансово-господарської діяльності, як юридичних осіб, так і індивідуальних підприємців;

Договір підряду - угода, відповідно до якого одна сторона (підрядник) зобов'язується виконати за завданням другої сторони (замовника) певну роботу і здати її результат замовнику, а останній зобов'язується прийняти результат роботи і сплатити його;

- Договір надання послуг - за договором спільного надання послуг виконавець зобов'язується за завданням замовника надати послуги (здійснити певні дії або здійснити певну діяльність), а замовник зобов'язується оплатити ці послуги;

У кожного з перерахованих договорів є свої суттєві умови, які дуже важливі для бухгалтера, в тому числі в частині обліку розрахунків з покупцями і замовниками [6].

У момент реалізації своєї продукції, послуг або робіт, постачальник відображає у себе обліку зобов'язання покупця здійснити оплату за виконані постачальником умови договору, яка іменуються як дебіторська заборгованість. Числиться вона на обліку постачальника (замовника) до моменту його її повного погашення покупцем (замовником).

Дебіторська заборгованість являє собою суму боргів, належних організації від юридичних або фізичних осіб в результаті господарських відносин між ними, або відволікання коштів з обороту організації та використання їх іншими організаціями або фізичними особами.

Також дебіторська заборгованість має наступні характеристики:

- виникає в наслідок виникнення договірних зобов'язань або законодавчих актів;
- є складовою оборотних активів організації, має високу ліквідність;
- часто розглядається як іммобілізовані оборотні кошти компанії, в наслідок яких відбувається кредитування її контрагентів;
- є відображенням певних транзакцій на рахунках бухгалтерського обліку;
- її величина впливає на діяльність організації і на її фінансовий стан;
- її оцінка може бути проведена різними способами, що впливає на величину заборгованості в вартісному вираженні;
- може бути предметом маніпуляцій з боку керівництва компанії, так як містить оцінну величину - резерв по сумнівних боргах.

Розрахунки з покупцями і замовниками виникають в тому випадку, коли організація укладає договір, відповідно до якого зобов'язується перед контрагентом в тому, що вона виконає всі умови договору щодо поставки товару, надання послуг або виконання робіт на оплатній основі. Контрагент в свою чергу зобов'язується, що в повному обсязі і у встановлені договором.

Також дебіторська заборгованість може виникнути в разі:

- коли організація продавець і організація покупець визначилися на те, що покупець погасить свою заборгованість за допомогою надання йому відстрочки платежу;
- коли покупець перераховує грошові кошти в якості авансу в рахунок майбутніх поставок.

У разі відстрочки платежу заборгованістю є грошова сума, яка підлягає сплаті покупцем, але вже в більш пізній термін, який обговорювався раніше. У разі отримання авансу, обов'язок виникає вже у організації постачальника, поставити товари покупцеві, так він свої умови договору вже виконав.

Однак, термін, коли дебіторська заборгованість відображається в обліковій документації та бухгалтерської набрякості, як правило встановлює умовами договору або нормативних актів. Так, наприклад, умови договору можуть передбачати те, що зобов'язання контрагента по оплаті товару виникають в момент відвантаження йому товару. У даній ситуації, дебіторська заборгованість

по оплаті товару з'являється момент відвантаження товару і в наслідок, буде значитися в обліку до того моменту, поки покупець не виконає зобов'язання по оплаті вже поставленого йому товару.

Кредиторська заборгованість - це сума боргів одного підприємства іншим юридичним або фізичним особам. Вона виникає внаслідок не співпадання часу оплати за товар або послуги з моментом переходу права власності на них або незакінчених розрахунків за взаємними зобов'язаннями, в тому числі з дочірніми і залежними товариствами, персоналом підприємства, з бюджетом та позабюджетними фондами, з одержаних авансів, попередній оплаті і т.п.

У розрізі теми розрахунків з покупцями і замовниками, кредиторська заборгованість найчастіше виникає в тому випадку, коли за угодою сторін, покупець виплачує постачальнику передоплату або авансовий платіж, розмір і терміни якого встановлені умовами договору, або законодавчо. У момент надходження авансу, у організації виникає:

- кредиторська заборгованість перед покупцем, через те, що після перерахування авансу, постачальник в встановлені договором терміни повинен поставити йому товари, надати послуги, виконати роботи;

- кредиторська заборгованість перед бюджетом зі сплати авансового платежу ПДВ.

На відміну від дебіторської заборгованості організація в разі виникнення кредиторської заборгованості, використовує в своєму обороті не належні їй кошти і не оплачені суми зобов'язань[20].

Визнання заборгованості в обліку завжди тісно пов'язане з виникненням, зміною або припиненням цивільних правовідносин. Що стосується нормативних термінів, то тут найяскравішим прикладом служить термін позовної давності, після закінчення якого безнадійна заборгованість списується з обліку.

Таким чином, розрахунки з покупцями і замовниками не можна розглядати у відриві від понять дебіторська і кредиторська заборгованість, яка відображає вхідні та вихідні зобов'язання компанії. Терміни погашення дебіторської та кредиторської заборгованості, тобто здійснення розрахунків по врегулюванню зобов'язань, можуть бути встановлені законом або угодою сторін.

Із даних табл. 1.1 простежується стрімкий розвиток процесу постачання та перетворення його з функції поставки, орієнтованої на виконання замовлень, на функцію здійснення стратегічної взаємодії у сфері постачання, що істотно впливає на успіх підприємницької діяльності й потребує використання відповідного інструментарію управління.

Постачання може здійснюватись із певними особливостями, що розкриваються у видах постачання (табл.1. 2) [21].

У свою чергу, можна виділити фактори, що впливають на вибір постачальника: умови платежу; цінова конкурентоспроможність; гарантійні строки; географічне місце розташування; ремонт і після продажне обслуговування; відповідність продукції постачальника стандартам якості; виробнича потужність та обсяги випуску продукції за останні роки; можливість закупівель безпосередньо у виробників або оптовиків [20].

Таблиця 1.1

Етапи розвитку процесу постачання

<i>Етапи</i>	<i>Цільові показники</i>	<i>Методи і концепції, які використовуються</i>
До 1975 р. – постачання, орієнтоване на виконання замовлень	кількість і ціна	дослідження ринку постачання; розміщення замовлень на матеріали
1975-1985 рр. – інтегроване матеріально-технічне постачання	витрати і якість	маркетинг постачання; аналіз вартості і стандартизація; –пошук глобальних джерел
1985-1995 рр. – управління постачанням	загальні витрати на володіння вартістю; термін виведення продукту на ринок; гнучкість	аутсорсинг і рішення –виробляти або купувати; передчасне визначення обсягів закупівель у постачальників; —точно у строк; логістика постачання
1995 р. – теперішній час – зовнішнє управління ресурсами	вартість підприємства і спроможність до змін	управління мережами і кооперативними об'єднаннями; створення команд, що діють спільно; управління постачальниками; електронне постачання

Види постачання

Види	Характеристика
Поставка	Особливий вид купівлі-продажу: оплачувана передача товарів продавцем (постачальником) покупцеві (замовникові)
Поставка відфактурована	Поставка, що є наслідком реально здійсненої угоди, за якою виписано та подано покупцеві товарний документ (рахунок із переліком, відправленого товару чи наданих послуг із зазначенням їх вартості, дати виписування, назви й адреси продавця і покупця, іншими даними)
Поставка Негайна	Умова угоди купівлі-продажу, за якою куплений товар передають покупцеві безпосередньо після укладання угоди
Поставка невідфактурована	Надходження матеріальних цінностей на підприємство (до організації, установи) без рахунків постачальників, їх оприбутковують за актами приймання. Після надходження документів постачальників записи сторнують і показують фактичну вартість поставки
Постачання складське	Форма матеріально-технічного постачання, за якої надходження продукції від підприємства-виробника до підприємства-споживача здійснюється через бази та склади постачально-збутових організацій. Складське постачання зумовлює для підприємства-споживача додаткові витрати, пов'язані з переробкою та зберіганням товарів на складах
Постачання транзитне	Форма матеріально-технічного постачання, за якої підприємство-виробник здійснює поставки безпосередньо підприємству-споживачеві, не використовуючи баз та складів постачально-збутових організацій.

Рішення з постачання приймаються в умовах, коли змінюються як зовнішні фактори господарювання, так і внутрішні, що породжує наявність проблеми й обмеження.

Структура управління відносинами з постачальниками: зі зростанням значення і стратегічних завдань постачання на перший план висуваються постачальники й управління відносин із ними. Організація та управління відносинами з постачальниками ґрунтуються на цілому ряді стратегічних дій.

Облік розрахунків з покупцями в організації є важливим і складним ділянкою обліку. Помилки та неточності у відображенні даних про розрахунки з покупцями і замовниками, недотримання норм законодавства, можуть привести до виникнення бухгалтерських помилок, недоїмки коштів, конфліктів з контрагентами і штрафами.

Складність дослідження розрахунків з покупцями та замовниками спричинена впливом законодавства, маркетингу, технологію виробництв та

розвитком всієї економіки.

Сучасні науковці дослідили ряд складових, які відображають процес реалізації на рахунках бухгалтерського обліку, починаючи від принципів бухгалтерського обліку до управління самою дебіторською заборгованістю, а це зумовило виділення багатьох груп факторів, що мають вплив на розрахунки з покупцями і замовниками (рис. 1.1).

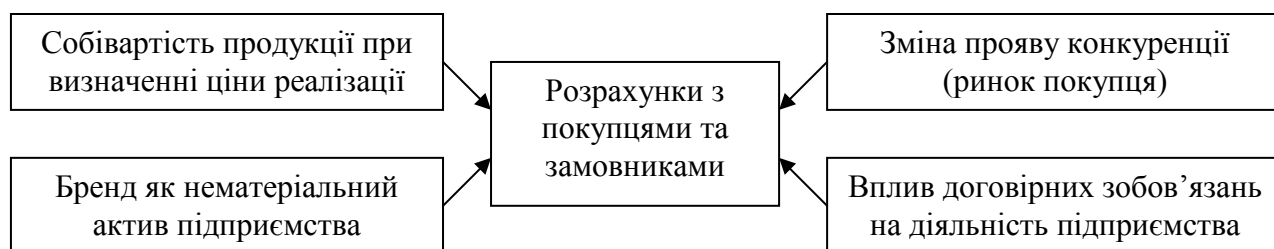

Рис. 1.1. Групи факторів, що впливають на розрахунки з покупцями і замовниками

В економічній літературі згадка рахунків товари наводиться у 27 главі Трактату Луки Пачолі “Про рахунки і записи” [2]. Усі рахунки Головної книги повинні закриватись на кінець звітного періоду, але купці тієї епохи звикли відкривати кожен окремий рахунок для кожної партії товару і не закривати його до повного продажу. Будь-яка різниця між продажем та придбанням опісля повного розпродажу партії товарів визнавалась прибутком або збитком [2]. Рахунки товарів закривали рахунком “Прибутки та збитки” лише після продажу всієї партії, а фінансові результати виявлялись по окремих продаж або частині реалізованої партії товарів. Сальдо рахунку товарів переносилось до нової Головної книги та відображались у Пробному балансі за окремою собівартістю. За цих умов продавець оцінював весь процес реалізації за окремими партіями та приймав рішення як коригувати ціну.

Щодо питання договірних зобов'язань, останні виступають базою для розрахунків дальшого розвитку підприємства, багато підприємств створюють для виконання окремого замовлення чи замовлень, що дозволяє замовнику звести до мінімуму свої витрати від втрати собівартості нереалізованої продукції. Дані усіх договірних зобов'язань дозволяє краще спрогнозувати очікуваний обсяг продукції, рух грошових коштів та виникнення чи погашення зобов'язань.

При відображенні зобов'язань на рахунках бухгалтерського обліку головним є дотримання принципу переважання сутності над формою. Аналіз сутності

принципу переважання сутності над формою може мінятися як в часі, так і в просторі. Зміна економічної сутності в часі зумовлюється тим, що з часом економічна сутність операції, що відбувається сьогодні, не відповідає юридичній формі що є на сьогоднішній день. [18].

Законодавством України передбачається відображення в обліку реальних невідкладних зобов'язань на бухгалтерських рахунках та в балансі підприємства в цілому. Умовні зобов'язання підлягають обліку на усіх позабалансових рахунках. Коли підприємство повинно погасити заборгованість за цими зобов'язаннями, вони перетворюються на безумовні, їх переводять на балансові рахунки, а позабалансові усі закривають. На бухгалтерських рахунках відображається дебіторська заборгованість осіб, за яку здійснюється платіж і кредиторська заборгованість на користь осіб, яким необхідно сплатити весь борг [30].

У дослідженні договірних зобов'язань актуальним виступає власне розробка аналізу даних, яка дозволить визначити взаємозв'язок з іншими показниками фінансового стану підприємства загалом.

Особливості відображення усіх договірних зобов'язань на рахунках бухгалтерського обліку залежно від типів договорів представлено на рис. 1.2.

Підставою для негайного такого відображення в бухгалтерському обліку виступають «консесуальні» договори. Натомість усі реальні договори слід відображати в обліку відповідно до першої події. Формальні договори слід відображати в момент набуття їх законної чинності.

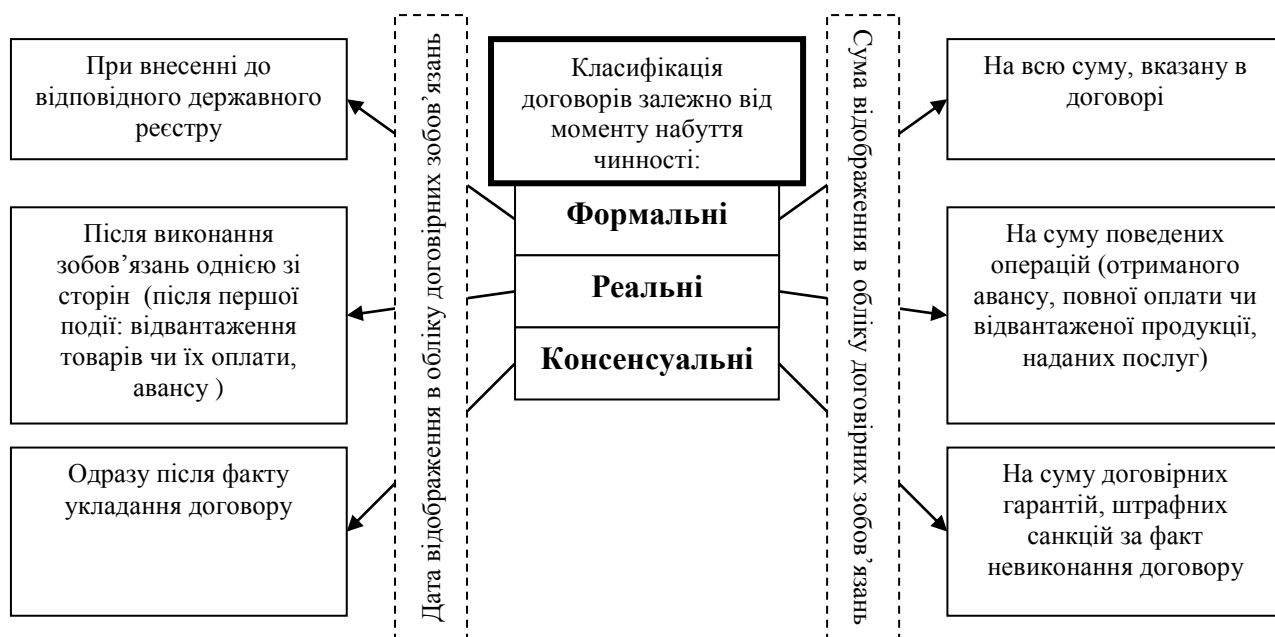

Рис. 1.2. Відображення договірних зобов'язань на балансових рахунках бухгалтерського обліку залежно від типу договору

Обов'язковою умовою відображення договорів на балансових рахунках у бухгалтерському обліку виступає грошова оцінка договірних зобов'язань, яка повинна бути висвітлена у договорі.

У підсумку бухгалтер відображає зобов'язання, що випливають з факту підписання договору, в момент самого набуття чинності цього договору:

- відразу, у випадку консенсуальних договорів;
- та після першої події, для усіх реальних договорів;
- під час внесення до відповідного реєстру, для усіх формальних договорів.

Розвиток розрахунків з покупцями та замовниками, а також відображення на рахунках бухгалтерського обліку, відбуватиметься в таких напрямках:

- змінити завдання використання даних щодо розміру собівартості продукції та розробити нові методи розрахунку;
- розробити методичку аналізу договірних зобов'язань, їх взаємозв'язок з іншими показниками фінансового стану підприємства, відобразити в обліку витрат на формування клієнтської бази підприємства, проведення маркетингових досліджень, а це дозволить визначити збільшення показників реалізації та прибутку підприємства.

1.2. Оцінка та визнання зобов'язань з покупцями і замовниками

В процесі переходу України до ринкової економіки, вступу до Світової організації торгівлі значні зміни відбулися у сфері бухгалтерського обліку. Її реформування здійснювалося відповідно до ринкових потреб з урахуванням вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Основна мета бухгалтерського обліку в сучасних умовах полягає у наданні господарюючому суб'єкту та його фінансовим партнерам достовірних даних про процеси формування, розподілу та використання прибутку. При цьому особлива увага повинна приділятися безпосередньо оцінці господарських процесів у грошовому вимірі [20].

Розрахунки з покупцями та замовниками відносяться до поточних зобов'язань підприємств.

Залежно від терміну погашення зобов'язання поділяються на поточні та довгострокові. Згідно з НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" зобов'язання класифікується як поточне, якщо воно бути погашене протягом операційного циклу підприємства або дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу. Усі інші зобов'язання є довгостроковими [35].

Залежно від порядку визначення суми зобов'язання поділяються на фактичні та умовні.

Фактичні - виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунка, сума заборгованості по них відома. За умовними зобов'язаннями, навпаки, точна сума не може бути визначена до настання певної дати. Це заборгованість зі сплати податків, відпусток тощо [35].

Зобов'язання є однією із складових Балансу і розглядаються як джерела формування фінансових ресурсів для фінансування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємств [18].

Категорія "зобов'язання" тісно пов'язана з категоріями "розрахунки" і "заборгованість".

Сук Л.К. зазначає, що зобов'язання - дещо ширша економічна категорія, ніж кредиторська заборгованість. В дискусії про визначення терміну "розрахунки"

виділяють три основні позиції.

Відповідно до першої з них, розрахунки - це система взаємовідносин. Прихильники другої позиції вважають ці розрахунки безпосередньо взаємовідносинами (без використання слова "система"). Третя група вчених лише пояснює економічну сутність розрахунків, не наводячи пояснення щодо їх визначення [2] .

Згідно із законодавством України, розрахунки між постачальниками і покупцями, які відповідно до цього законодавства є юридичними особами, виробляються в формі безготівкових розрахунків. У момент узгодження умов договору покупець і замовник обговорюють те, в якій формі і в якому порядку буде проведені розрахунки, що б це влаштувало обидві сторони.

Розрахункові операції, що здійснюються організацією в безготівковій формі через розрахунковий рахунок, відкритий в одному з банків на вибір організації, бувають 2-х видів:

- розрахунки, вироблені в наслідок здійснення товарних операцій;
- розрахунки, вироблені в наслідок здійснення нетоварних операцій.

До розрахунків, виробленим в наслідок здійснення нетоварних операцій відноситься рух грошової маси при погашенні фінансових зобов'язань, розрахункові операції з навчальними закладами, різними фондами, з державними органами, такими як: податкова інспекція, фонди соціального страхування, пенсійний фонд і іншими.

До основних форм розрахунків, виробленим в наслідок здійснення товарних операцій, відносяться:

- акцепти;
- акредитиви;
- розрахунки, що здійснюються за платіжними дорученнями;
- розрахунки, що здійснюються з використанням чеків;
- розрахунки товарними і нетоварними векселями;
- розрахунки, із здійсненням планових платежів.

Використання тієї чи іншої форми повинно бути обумовлено умовою договору між сторонами. Виняток може бути випадок, коли банком або державою, форма розрахунків встановлена в якості обов'язкової.

Акцептна форма може проводитися за вже відвантажені покупцеві товари (виконані роботи, надані послуги), а також надає покупцеві можливість контролю за постачальником умов договору: як термін відвантаження, умови поставки або ціни відвантаженої продукції і т.п.

Акцепт є згодою на оплату платіжного документа в обумовлений сторонами строк. Акцепт буває попереднім і наступним.

Попередній акцепт, має на увазі те, то платник, отримавши вимогу сплатити відвантажену йому продукцію, повинен здійснити оплату в певний термін. У разі якщо постачальнику не надходить відмова від покупця, вимога акцептовано і оплата проводиться протягом дня з моменту акцепту.

Наступний акцепт передбачає, що платіжна вимога оплачується в момент його отримання покупцем, який протягом трьох робочих днів оцінює необхідність оплати, після чого відбувається оплата вимоги, або постачальник отримує повідомлення про відмову.

Акредитив як форма розрахунків найбільш часто використовується на міжнародному ринку, виступаючи як засіб фінансування операції по аналогії з банківською гарантією. У разі, якщо платоспроможність покупця викликає сумнів у продавця, і він вимагає попередньої оплати, а покупець не впевнений в надійності постачальника і сумнівається в доцільності перерахування авансу постачальнику, акредитив служить виходом з даної ситуації [39].

При акредитиві покупець через банк, в якому він обслуговується, дає доручення, згідно з яким банк переводить певну грошову суму на розрахунковий рахунок постачальника в відповідний банк. Оплата здійснюється на підставі акредитованої заяви, яку подає в банк покупець. Сума, зазначена в акредитивній заяві, депонується банком покупця на окремо виділеному рахунку для подальшої оплати постачальнику на підставі повідомлення банку, в якому обслуговується постачальник. Акредитив може здійснюється також і за рахунок банку, в формі кредиту або позики.

При акредитивній формі розрахунків оплата продукції здійснюється за місцем знаходження постачальника, після її відвантаження і пред'явлення постачальником своєму банку рахунків і товарно-супровідних документів, що підтверджують, що товар дійсно відвантажено покупцеві (список документів, що надаються в банк, часто встановлюється умовами акредитива). Акредитив є певним дорученням банку покупця банку продавця, з метою запиту оплатити платіжні документи.

Однак, слід зазначити, що при використанні акредитивної форми розрахунків, частина коштів організації, яка належить постачальнику, знаходиться в іммобілізованому стані, до моменту фактичної оплати, тобто використання акредитива. У зв'язку з цим, доцільно використовувати дану форму оплати при розрахунках з постійними і надійними контрагентами.

Розрахунки платіжними дорученнями (перекладами) є одним з найпростіших способів розрахунків. Платіжне доручення - це доручення банку про перерахування з розрахункового рахунку організації певної суми грошових коштів організації контрагенту.

Платіжними дорученнями (перекладами) оформляються:

- платежі в бюджет, страховим організаціям, пенсійним фондам і фондам соціального страхування;
- авансові платежі, платежі при оплаті штрафних санкцій, пені, неустойок, гасіння різної іншої кредиторської заборгованості.

Розрахунки платіжними вимогами-дорученнями. При такій формі розрахунків, організація постачальник після відвантаження товарів, заповнює першу частину (вимога) виписуючи платіжну вимога-доручення покупцеві-платнику і висилає йому. Покупець, при його отриманні заповнює, другу частину платіжне доручення, формуючи доручення банку списати з розрахункового рахунку певну суму. Покупець надає даний документ в банк для здійснення переказу грошових коштів постачальнику. Банк після здійснення оплати пересилає документи в банк організації постачальника для зарахування грошових коштів на розрахунковий рахунок.

У бухгалтерському розумінні оцінка є способом вираження в

узагальнюючому грошовому вимірнику господарських засобів та їх джерел, є одним із елементів методу бухгалтерського обліку. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 – виправлення помилок і зміни у фінансових звітах визначає облікову оцінку як попередню оцінку, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами[6].

Одним із важливих питань, яке потребує глибокого та багатостороннього розгляду, є питання оцінки зобов'язань. Вибір варіанта оцінки залежить від виду зобов'язань. У бухгалтерському обліку зобов'язання класифікуються на поточні, довгострокові зобов'язання, забезпечення, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів [12].

Методологічні вимоги до формування в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформації про кредиторську заборгованість, а також принципи відображення її у фінансовій звітності визначає П(С)БО 11 "Зобов'язання" [38].

Оцінка зобов'язань відіграє значну роль при формуванні облікової політики підприємства. Застосування принципу обачності, що передбачає використання в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню сум визнаних зобов'язань, є важливим при оцінці зобов'язань. Завдяки дії принципу безперервності оцінка зобов'язань підприємства здійснюється, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме й надалі [35].

В НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" зазначено, що зобов'язання - це заборгованість підприємства, яка виникла у попередні звітні періоди (є результатом минулих подій) і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, які містять в собі економічні вигоди [35].

Зобов'язання визнаються, якщо наявні дві обов'язкові ознаки:

- його оцінка може бути достовірно визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення [3].

Значна частина зобов'язань підприємства регулярно (щомісячно)

нараховується з відображенням в обліку по дебету рахунків активів або витрат, а по кредиту - нарахованих зобов'язань. У таких випадках визнання зобов'язань (кредиторської заборгованості) безпосередньо залежить від визнання відповідних активів або витрат [3].

Другою умовою визнання зобов'язання у балансі є можливість його достовірної оцінки. Як правило, сума зобов'язання визначається однозначно і прямо вказується у відповідних документах. Проте існують ситуації, коїш сума платежу залежить від подальших подій. Зобов'язання визнається у таких випадках, якщо його можна оцінити з певною мірою достовірності.

Звичайно, сума, що підлягає сплаті для погашення заборгованості, визначається угодою (контрактом) або розраховується на підставі встановлених правил (ставок, норм, тарифів тощо).

Зобов'язання, що виникли внаслідок авансової оплати покупцем товарів чи послуг за визначеними цінами, асортиментом, кількістю і якістю можуть змінювати свою грошову оцінку в часі, але незмінними залишаються обумовлена кількість та якість товару.

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовують такі види оцінок: історична собівартість: поточна собівартість: вартість розрахунку (платежу); теперішня вартість.

Дещо складнішим є застосування теперішньої вартості. Її використання пов'язане зі зміною вартості грошей у часі, яка може бути зумовлена інфляційними (або дефляційними) процесами в економіці (ризик зміни купівельної спроможності грошей), комерційною ненадійністю бізнес-партнерів (наявність ризику невиконання зобов'язання) або наданням підприємцями переваги наявним грошам (схильність до збереження ліквідності) [15].

Теперішня вартість – дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства. Визначення теперішньої вартості залежить від умов та виду зобов'язань. За теперішньою вартістю оцінюються довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки.

На практиці застосовуються різні методи визначення дисконтної суми майбутніх платежів:

- 1) за допомогою спеціально розроблених таблиць, за даними яких можна визначити невідому суму, не застосовуючи складних математичних дій;
- 2) використовуючи спеціальні формули.

Ці методи залежать від умов погашення зобов'язань, що обумовлюються в кредитних угодах. Найбільше дискусій ведеться навколо визначення ставки дисконту. Це може бути банківський відсоток, вартість капіталу компанії, відсоток від отриманого ним прибутку тощо. Вибір кожного із наведених варіантів може бути виправданим.

Історична собівартість – це сума надходжень активів в обмін на зобов'язання або суму грошових коштів чи їх еквівалентів, що, як очікується, будуть сплачені з метою погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства.

Поточна вартість – це недисконтована сума грошових коштів чи їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язання на поточний момент [25].

На практиці історична, поточна собівартість та вартість розрахунку (сума погашення) зазвичай збігаються.

Слід зазначити, що всі записи у бухгалтерському обліку здійснюються в національній грошовій одиниці України (в гривнях). Тому операції із зобов'язаннями в іноземній валюті під час визнання відображаються у гривнях шляхом перерахунку суми в іноземній валюті за курсом Національного банку України, що діє на момент здійснення операції (дата визнання зобов'язань) [3].

Одним із напрямів удосконалення розрахункових взаємовідносин суб'єктів господарювання є підвищення аналітичної цінності облікової інформації. Отже, при побудові аналітичного обліку договірних відносин необхідно звернути увагу на ряд важливих моментів:

- 1) Класифікація розрахунків за економіко-правовим змістом. Розрахунки за попередньо укладеними договорами пропонуємо класифікувати як комерційні, що, в свою чергу, поділяються в залежності від об'єкта обліку на товарні та

фінансові.

2) Види господарських договорів (договір купівлі-продажу, договір постачання, договір підряду, договір бартеру, договір про надання послуг, договір зберігання, договір оренди, договір про товарний кредит).

3) Економічні агенти. Аналітичний облік необхідно вести за кожним окремим договором та суб'єктом договірних зв'язків.

4) Умови та строки розрахунку. Необхідно враховувати для встановлення суми прострочених зобов'язань та розрахунку величини матеріального відшкодування.

На методологію бухгалтерського обліку майна мають вплив норми Цивільного кодексу України про право власності і складові його речових прав. В обліку застосовуються різноманітні поняття: капітал, активи, ресурси, засоби виробництва, необоротні та оборотні активи тощо. Це ускладнює не лише процес ведення обліку та складання звітності, але й навчання студентів [1].

Процес придбання майна в обліку тісно пов'язаний з такими категоріями як активи та заборгованість (рис. 1.3.).

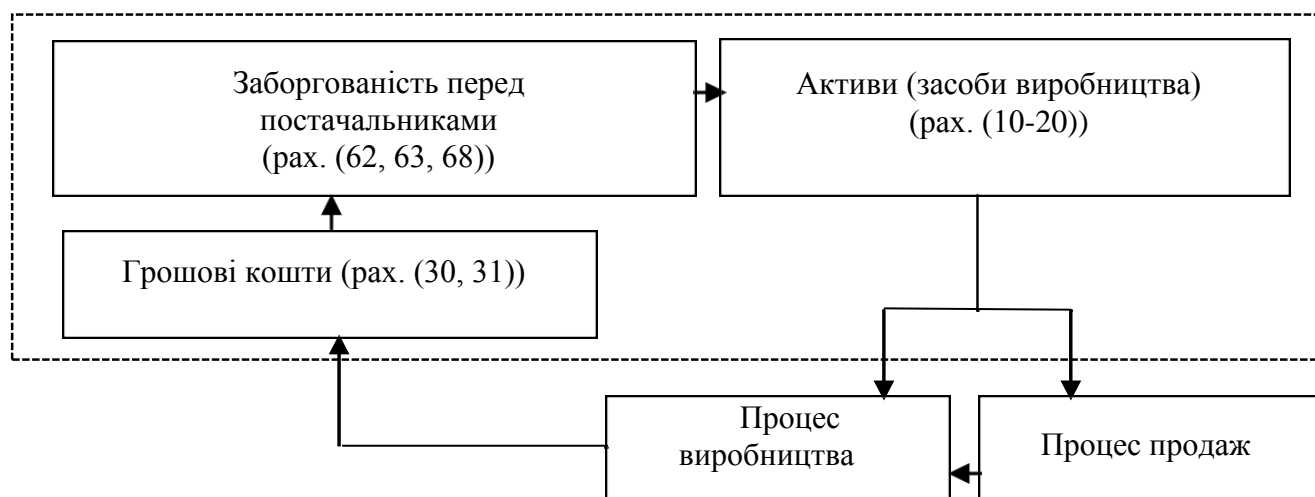

Рис. 1.3. Відображення процесу придбання майна в обліку

Відображення договірних прав і зобов'язань на позабалансових рахунках обліку має свої особливості і полягає в тому, що вони, як правило не відображуються у фінансовій звітності. Водночас в реальному житті майже не існує підприємств, які б не мали зобов'язань, що підлягають обов'язковому виконанню у майбутньому. Такі обов'язки включають суттєві потенційні вимоги

до даного підприємства, що в підсумку вплине на його майновий стан. Тому фінансові менеджери підприємства також повинні володіти повною інформацією про позабалансові ризики з метою їх подальшого хеджування.

1.3. Нормативна база обліку та аналізу розрахунків з покупцями та замовниками

Напрями законодавчого регулювання розрахунків з покупцями та замовниками наведено на рис. 1.4.

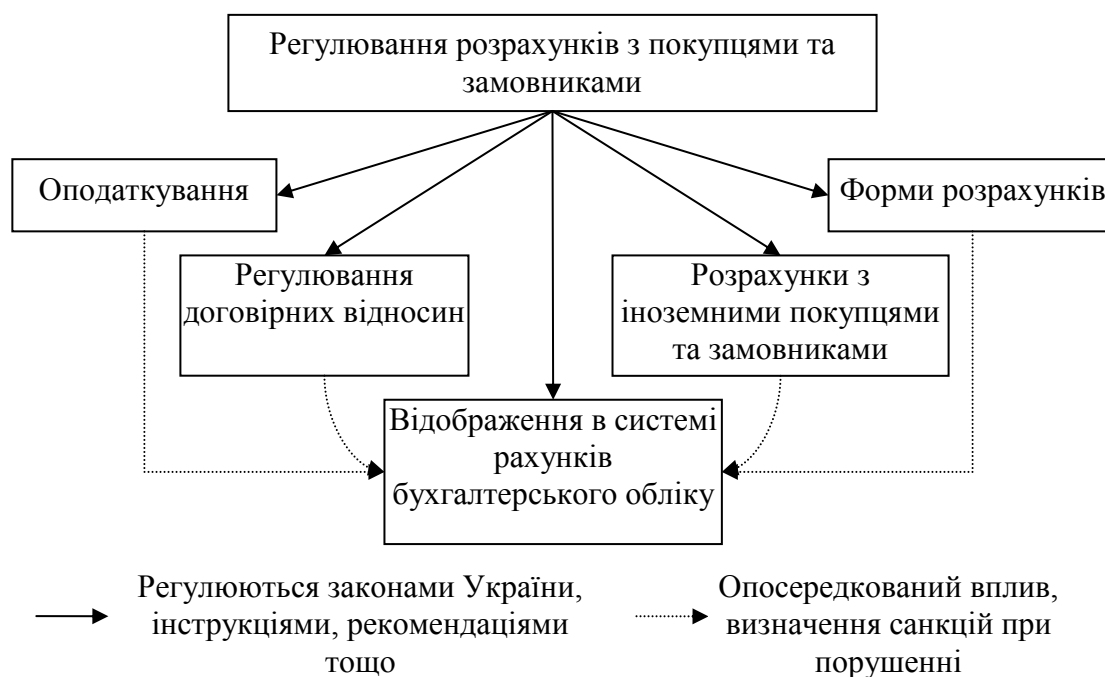

Рис. 1.4. Напрями законодавчого регулювання розрахунків з покупцями та замовниками

На рис. 1.4 звернена увага на взаємозв'язок та вплив напрямів нормативно-правових актів, які регулюють розрахунки, та при їх подальшому відображенні в системі рахунків бухгалтерського обліку. Головними завданнями відображення таких операцій за розрахунками з покупцями та замовниками на рахунках бухгалтерського обліку виступають зобов'язання та їх погашення у майбутніх періодах. Ключовим моментом при цьому виступає момент визнання цих зобов'язань та форма розрахунків за ними.

Бухгалтерський облік є складовою частиною процесу управління, накопичення й узагальнення всієї інформації у грошовому вимірнику про майно, капітал і зобов'язання підприємства усього. Це складна система, а сукупність його елементів, пов'язаних між собою та об'єднаних в єдине ціле.

Бухгалтерський облік є досконалою і гнучкою системою з інформаційно-

контрольним відображенням усіх процесів і результатів діяльності підприємства.

Законодавчі основи регулювання обліку визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р.

№996-XIV, який визначає правові принципи регулювання організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності та поширюється на всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правових форм і форми власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність відповідно до чинного законодавства [29].

Інформаційною базою роботи стали законодавчі акти України, галузеві інструкції, нормативні документи щодо регулювання операцій пов'язаних із розрахунками з покупцями і замовниками.

Слід зазначити, що кожен вид при різних формах розрахунків, кожен з них має певну специфіку і сферу застосування. Підприємство в ході розрахунків з покупцями і замовниками повинно керуватися принципом раціональності при виборі форми розрахунку з контрагентами, а також принципом передбачливості, що полягає в тому, що існують певні обмеження з боку законодавства на форми розрахунків в певних угодах, наприклад, при експорті або імпорті.

Для більш детального вивчення системи нормативного регулювання розрахунків з покупцями і замовниками, необхідно розглянути, які аспекти обліку розрахункових операцій регулюються перерахованими в таблиці 1.3 нормативними документами.

Цивільний кодекс України регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Господарський кодекс України встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності. Зокрема у Господарському кодексі визначається сутність господарського зобов'язання, причини його виникнення, суб'єкти господарювання, між якими виникають зобов'язання, а також умови та підстави припинення господарських зобов'язань.

Таблиця 1.3

Нормативні документи з обліку та аналізу постачальної діяльності

№ п/п	Документ	Зміст документа	Де використовується
1	2	3	4
1.	Господарський процесуальний кодекс: Кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII	Зазначається, що підприємства, установи, організації, інші юридичні особи, громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності, мають право звертатися до господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ за захистом своїх порушених прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених цим Кодексом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.	Сфера вирішення спірних питань, захист інтересів
2.	Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV.	Цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.	Організація договірної роботи на підприємстві
3.	Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI	Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування.	Оподаткування платників податків
4.	Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV .	Визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.	Для організації бухгалтерського обліку і складання фінансової Звітності
5.	Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 № 73	Цим положенням (стандартом) визначаються мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів. Норми цього положення застосовуються до фінансової звітності юридичних осіб усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством.	Порядок складання та представлення фінансової звітності

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
6.	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 „Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. №246	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси підприємства та її розкриття у фінансовій звітності, в тому числі про сільськогосподарську продукцію	Регламентує облік виробничих запасів, отриманих в результаті Постачання
7.	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 –Зобов’язання»: Наказ Мінфіну України від 31.01.2000 р. № 20.	Визначає методологічні засади формування бухгалтерського обліку інформації про зобов’язання та її розкриття у фінансовій звітності.	Для організації обліку зобов’язань
8.	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : Наказ Мінфіну України від 08.10.99 N 237	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності.	Для організації бухгалтерського обліку
9.	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 –Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999р. №290.	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності.	Для організації обліку розрахунків
10.	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 –Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999р. №318.	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій сфері.	Для організації обліку розрахунків
11.	Про затвердження Інструкції про порядок реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання цінностей : наказ Мінфіну України від 16.05.96 р. № 99.	Інструкція поширюється на підприємства, установи та організації, їхні відділення, філії, інші відособлені підрозділи та представництва іноземних суб’єктів господарської діяльності. Встановлює порядок видачі довіреностей для отримання матеріальних цінностей, їх повернення, реєстрації і зберігання.	Документування господарських операцій
12.	Про внесення змін до Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах: Постанова Правління Національного банку України від 16 травня 2011 р. № 145	Унести до Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 12.11.2003 № 492, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 17.12.203 за № 1172/8493	Для організації обліку розрахунків

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
13.	Про затвердження Положення про вимоги до стандартної (типової) форми виготовлення вексельних бланків: рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22.11.01 р. № 338.	Це Положення розроблено відповідно до статті 8 Закону України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" (448/96-ВР) та статті 5 Закону України "Про обіг векселів в Україні" (2374-14), а також з метою поліпшення умов для обігу переказних векселів та простих векселів.	Порядок та форми розрахунків
14.	Інструкція про порядок виготовлення, зберігання, застосування єдиної первинної транспортної документації для перевезення вантажів автомобільним транспортом і обліку транспортної роботи: наказ Міністерства статистики України і Міністерства транспорту України від 7 серпня 1996 року № 228/253.	Затверджено форми єдиної первинної транспортної документації для перевезення вантажів автомобільним транспортом і обліку транспортної роботи.	Документування господарських операцій
15.	Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ Мінфіну від 24.05.95 р. № 88.	Положення встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових реєстрів, бухгалтерської звітності підприємствами.	Документування господарських операцій
16.	Зміни до Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 07.06.2010 N 372	Внесено Зміни до Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку	Документування господарських операцій
17.	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Мінфіну України від 30.11.99 р. № 291.	Перелік рахунків і схем реєстрації та групування на них фактів фінансово-господарської діяльності (кореспонденція рахунків) у бухгалтерському обліку. У ньому за десятковою системою наведені коди (номери) й найменування синтетичних рахунків (рахунків першого порядку) й субрахунків (рахунків другого порядку).	Для контирування документів первинного обліку, ведення реєстрів бухгалтерського обліку

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
18.	Методичні рекомендації щодо застосування регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств: Наказ Мінагрополітики України від 04.06.2009 р. №390	Затверджено перелік та форми реєстрів синтетичного та аналітичного обліку у порядку записів в них	Для обліку постачальницької діяльності підприємства передбачено журнал-ордер 3 В с.-г.
19.	Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: Наказ Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 року № 635	Затверджено Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства	Ведення облікової політики підприємства
20.	Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 №433	Затверджено Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності	Заповнення форм фінансової звітності

Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки.

Інструкція про порядок реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання цінностей, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 16.05.96 р. № 99, не містить суворих вимог щодо методу заповнення бланка довіреності. Тому єдиним документом, що може хоч що-небудь сказати нам з цього приводу, є Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 року № 88. Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-

технічного призначення і товарів народного вжитку за якістю застосовується в усіх випадках, коли стандартами, технічними умовами, основними і особливими умовами поставки чи іншими обов'язковими правилами не встановлений інший порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання по якості і комплексності, а також тари під продукцію чи товари.

Таблиця 1.4.

Внутрішні робочі документи, що регулюють облік розрахунків з покупцями та замовниками

№	Назва нормативного документу	Основний зміст
1	Облікова політика підприємства	Визначає способи організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, з урахуванням конкретних умов його діяльності.
2	Робочий план рахунків	Кожне підприємство розробляє для себе робочий план рахунків, включаючи до нього лише ті рахунки, що мають практичне застосування на даному підприємстві. Робочий план рахунків затверджується керівником підприємства. Але порядок використання кожного рахунка є незмінним, встановленим інструкцією зі застосування плану рахунків.
3	Розробленні первинні документи	Кожне підприємство має право розробити власні спеціалізовані первинні документи, за умов наявності в них обов'язкових реквізитів(з метою внутрішнього управлінського обліку).

Для належної організації обліку та аналізу розрахунків з покупцями та замовниками на підприємствах доцільно використовувати наказ про облікову політику підприємства як сукупності принципів, методів і процедур з організації системи обліку даного процесу. Наказ про облікову політику підприємства є внутрішнім регламентом організації ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

Висновки до розділу 1

Розрахункові операції з покупцями і замовниками регламентуються сукупністю нормативно-правових актів різних груп, що встановлюють вимоги і рекомендації по веденню обліку розрахунків. Але, проте, слід зазначити і той факт, що законодавче регулювання бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками вимагає більш ретельного аналізу і доопрацювань, що має виражатися в розробці окремого положення по веденню бухгалтерського обліку або методичних вказівок.

Підприємство в ході розрахунків з покупцями і замовниками повинно керуватися принципом раціональності при виборі форми розрахунку з контрагентами, а також принципом передбачливості, що полягає в тому, що існують певні обмеження з боку законодавства на форми розрахунків в певних угодах, наприклад, при експорті або імпорті.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

2.1. Організація первинного обліку розрахунків з покупцями та замовниками

У сучасних умовах ефективні зв'язки підприємства з партнерами залежать від стану організації його документообігу розрахунків з покупцями і замовниками. Раціональне документування обліку розрахунків з покупцями є невід'ємною складовою процесу оперативного та якісного управління підприємством. Якщо на підприємстві не налагоджено документообіг розрахунків з покупцями і замовниками, тоді управління взагалі неефективне, оскільки зростає ймовірність штрафних санкцій через несвоєчасність сплати постачальникам рахунків або оприбуткування цінностей, не контролюються дії матеріально відповідальних осіб, що знижує прибуток підприємства [19].

У здійсненні операцій, створенні та передачі первинних та звітних документів розрахунків з покупцями і замовниками беруть участь безліч виконавців, тому можливі втрати, неправильне або несвоєчасне складання документів тощо. Це зумовлює створення раціональної системи документування обліку розрахунків з покупцями і замовниками, наперед продуманої системи дій посадових осіб та руху документів, упорядкованої цілісної облікової інформації в документопотоці підприємства [27].

Що стосується вимог до документального оформлення операцій, пов'язаних з розрахунками з покупцями і замовниками, то слід зазначити, що відповідно до Податкового Кодексу України дані податкового обліку повинні підтверджуватися первинними обліковими документами. Первинні документи є документами, на підставі яких ведеться бухгалтерський облік.

Організації мають право самі розробляти первинні облікові документи, з умовою того, що вони містять обов'язкові реквізити.

Товарна накладна повинна складатися в 2 примірниках:

- перший примірник залишається у тій організації, яка займається реалізацією

товарно-матеріальних цінностей;

- другий примірник повинен бути переданий покупцеві.

Основним метою, для якої оформляється товарна накладна, є списування вартості товарів в бухгалтерському обліку продавцем.

В обов'язковому порядку будь-яка товарна накладна повинна містити такі обов'язкові дані:

1. Найменування, реквізити, адреса і телефон банку вантажоодержувача, постачальника і платника;

2. Дату і номер товарної накладної;

3. Підписи осіб, які дозволили відпустку вантажу і друку при їх наявності.

4. Зміст господарської операції і її вимірники в грошовому або натуральному вираженні;

У число обов'язкових вимог про ставлення печатки не є обов'язковим, але виходячи з судової практики (хоча і досить суперечливою) саме друк, а не штамп організації також служить обов'язковим реквізитом.

Уповноважена особа від імені покупця може прийняти товар на складі постачальника за дорученням, яка дає право отримати товар від продавця.

У довіреності в обов'язковому порядку зазначаються реквізити накладної, на підставі якої працівник отримує товар.

На підставі товарної накладної формується рахунок-фактура. Він є основним первинним документом, який дає підставу для розрахунків з постачальниками та підрядниками. В рахунку - фактурі зазначені: порядковий номер рахунок фактури; найменування постачальника товарів; найменування одержувача товарів; вартість, ціна товарів; сума податку на додану вартість; дата надання рахунок - фактури.

Відповідно до вимоги Податкового Кодексу України, не залежно від видів діяльності (реалізація товаром, виконання робіт або надання послуг), організація, поряд з документами, що підтверджують виконання зобов'язань по тій чи іншій угоді, повинна оформляти рахунок-фактуру.

Рахунки-фактури на підприємстві повинен виписувати бухгалтер. При чому

робити це необхідно не пізніше п'яти днів з дати відвантаження товарів покупцеві (дати підписання акта приймання-здачі виконаних робіт, наданих послуг).

Рахунок-фактуру виписують в 2 примірниках: - перший примірник - покупцеві (замовнику); - другий примірник - постачальнику.

На підставі отриманого рахунку-фактури покупець може прийняти до відрахування суму ПДВ, сплачену постачальнику товарів (робіт, послуг). Для цього повинні бути дотримані наступні умови:

- куплені цінності оприбутковані (роботи виконані, послуги надані) і оплачені;
- куплені цінності (роботи, послуги) придбані для проведення операцій, оподатковуваних ПДВ, або для перепродажу;
- на куплені товарно-матеріальні цінності (роботи, послуги) є рахунок-фактура, в якому виділено суму ПДВ.

Також фактом відображення реалізації служить складання сторонами акт наданих послуг - документа, що відображає факт надання послуги, що включає в себе інформацію про її вартість і терміни надання. Складається з метою зафіксувати надання послуги згідно з укладеним договором.

Цей документ є первинним обліковим документом, що підтверджує факт виконання робіт. Незважаючи на те, що для підтвердження факту надання послуг такий акт ГК України не передбачений, для підтвердження виробничої спрямованості наданих послуг бажано, щоб акт приймання послуг був в наявності.

Уніфікованої форми актів не існує, тому документ можна розробити самостійно.

Документація є важливим елементом методу бухгалтерського обліку, оскільки служить для первинного спостереження за господарськими операціями і є обов'язковою умовою для відображення їх в обліку. Первинні документи з обліку розрахунків з постачальниками наявно представлено у таблиці 2.1.

Первинні документи з обліку розрахунків з постачальниками

<i>Розрахунки з вітчизняними постачальниками</i>	<i>Розрахунки з іноземними постачальниками</i>
Виникнення заборгованості	
Прибуткова накладна	Акцептований рахунок
Податкова накладна	Залізнична накладна
Товаро-транспортна накладна	Прибуткова накладна
	Податкова накладна
Погашення заборгованості	
Видатковий касовий ордер	Виписка банку
Виписка банку	

Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду. Відображаються поточні зобов'язання в балансі за сумою погашення.

Раціональна організація руху документів передбачає встановлення максимально коротких відрізків часу на їх передавання й обробку; визначення конкретних строків передавання документа від виконавця до виконавця, від одного сектора обліку на інший; від бухгалтерії до обчислювального центру тощо.

На кожний документ складають оперограму або документограму.

Так, наприклад, при відвантаженні товару постачальник надає накладну або видаткову накладну та податкову накладну. Накладні реєструються в журналі реєстрації накладних, а податкові накладні – у реєстрі отриманих та виданих податкових накладних. Оперограму накладної наведено в табл. 2.2.

**Оперограма накладної при розрахунках з постачальниками і
підрядниками**

Зміст операції	Бухгалтер	Керівник	Завідуючий складом	Експедитор
Складання накладної	■			
Затвердження правильності накладної		■		
Відвантаження матеріальних цінностей			■	
Отримання матеріальних Цінностей				■

Для отримання товару зі складу постачальника виписується довіреність, яка реєструється в журналі реєстрації довіреностей. Оплата постачальнику здійснюється за допомогою платіжного доручення.

Основними джерелами інформації для контролю розрахункових відносин з покупцями і замовниками слугують первинні документи з обліку розрахунків (таблиця 2.3.)

Таблиця 2.3

Документування розрахунків з покупцями та замовниками

Розрахунки з вітчизняними покупцями	Розрахунки з іноземними покупцями
Виникнення заборгованості	
Накладні Рахунки-фактури Рахунки Акти прийнятих, робіт послуг Податкові накладні, Товарні накладні	Комерційні документи рахунки-фактури - (invoice) Транспортні накладні (CMR - залізнична накладна і т.д.) Платіжні документи на перерахування сум митних установ, Розрахунки бухгалтерії про наявність курсових різниць
Погашення заборгованості	
Виписки банку, ПКО, векселі	Виписки банку, векселі

При здійсненні розрахунків готівкою постачальник (виконавець), одержуючи готівку, зобов'язаний надати покупцям (замовникам) відривну Квитанцію прибуткового касового ордеру та розрахункові документи (рахунок-фактуру, акт виконаних робіт, наданих послуг, товарний чек (корінець прибуткового касового ордеру і податкову накладну), які є підставою про проведення розрахунків з постачальником за готівку.

Під постійним контролем працівників бухгалтерії повинні знаходитися:

- Підписання договорів про матеріальну відповідальність;
- Відповідність документів оприбуткуванню, витратам матеріальних цінностей;
- Наявність на підприємстві відповідних нормативних актів, норм витрати сировина на виробництво.

2.2. Організація синтетичного і аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками

Основна мета бухгалтерського обліку – відображення процесу та результатів господарської діяльності підприємства у грошовому виразі та відповідно до принципу подвійного запису, що вимагає рівність сум реалізованої продукції та отриманої виручки від реалізації. Надання знижки направлене на отримання сукупного доходу та виключає можливість обґрунтування наданої знижки в момент реалізації продукції. Знижка безпосередньо знижує дохід від реалізації одиниці продукції та опосередковано впливає на збільшення прибутку підприємства. Застосування методів коригування ціни продажу за результатами уцінки, помилкового нарахування чи списання торгової націнки, коригування доходу від реалізації не відповідає економічній сутності поняття “знижка” та залишає без відповіді питання визначення методики розрахунку та відображення наданих чи отриманих знижок. Дискусійним є доцільність завищення суми доходів на розмір знижки з подальшим зменшенням на цю ж суму, відображення знижки на окремому рахунку з подальшим включенням до складу доходу від реалізації після виключення можливостей отримання такої знижки. Відсутність власної методики коригування ціни продажу у випадку надання знижки, суперечливість оцінки реалізованої чи отриманої продукції зі знижкою зумовили актуальність дослідження.

Найбільш поширеною класифікацією ціни реалізації є поділ залежно від реалізованого обсягу: оптові та роздрібні ціни. Оптові ціни – це ціни, за якими підприємство реалізує продукцію іншим підприємствам, збутовим чи торговельним фірмам. Оптова ціна підприємства включає: собівартість реалізації, накладні витрати, прибуток і податки. Роздрібні ціни – це ціни, за якими товари реалізуються споживачам. Вони включають оптову ціну підприємства та торговельну націнку (знижку) з метою покриття витрат обігу.

Для визначення об'єкта оподаткування в бухгалтерському обліку використовують термін “звичайні ціни”. Відповідно до чинного законодавства, зокрема Податкового кодексу України: звичайна ціна - ціна товарів (робіт, послуг),

визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено цим Кодексом. Якщо не доведено зворотне, вважається, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін [37]; ринкова ціна – ціна, за якою товари (роботи, послуги) передаються іншому власнику за умови, що продавець бажає передати такі товари (роботи, послуги), а покупець бажає їх отримати на добровільній основі, обидві сторони є взаємно незалежними юридично та фактично, володіють достатньою інформацією про такі товари (роботи, послуги), а також ціни, які склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності – однорідних) товарів (робіт, послуг) у порівняних економічних (комерційних) умовах [37].

Якщо звичайна ціна не може бути визначена з використанням норм попередніх підпунктів цього пункту, то для доказів обґрунтування її рівня застосовуються правила, визначені національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, а також національними стандартами з питань оцінки майна та майнових прав. З метою оподаткування терміни “справедлива вартість”, “ринкова вартість” та “чиста вартість реалізації”, які використовуються в національних Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку та національних стандартах з питань оцінки майна і майнових прав, прирівнюються до терміну “звичайна ціна”, визначеного Податковим кодексом України.

Обґрунтування рівня звичайних цін вимагає врахування не тільки цін на однорідні та ідентичні товари, але й особливостей маркетингової політики підприємства, врахування якості, терміну придатності та інших умов щодо продажу не тільки окремого виду, але й окремої партії товару. Виникає необхідність у документально затвердженому обґрунтуванні встановлених цін. Наприклад, наказ про надання знижки, маркетинговий план продажів з врахуванням особливостей ринку, факсований преїскурант тощо.

Для обліку реалізації, відповідно до Інструкції про застосування плану рахунків [ ], передбачено рахунки 70 “Доходи від реалізації” та 90 “Собівартість реалізації”.

На рахунку 70 «Доходи від реалізації» узагальнюють інформацію про доходи від реалізації готової продукції, товарів, робіт і послуг, а також про суму знижок, наданих покупцям, та про інші вирахування з доходу [35].

На рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» ведеться узагальнення інформації про розрахунки з покупцями і замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи й послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем.

За дебетом рахунка 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» відображається реалізаційна вартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (у тому числі бартерних контрактів), яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджету та позабюджетних фондів і включені до вартості реалізації; за кредитом - сума платежів, яка надійшла на рахунки підприємства в банківських установах, в касу та інші види рахунків. (Рис.2.1)

За дебетом рахунку відображена вартість виконаних робіт, відпущеної продукції, товарів та наданих послуг, а за кредитом - сума платежів, які поступили в касу чи на розрахунковий рахунок підприємства. Сальдо рахунку показує заборгованість покупців за отримані послуги та продукцію.

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» має субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ»;
- 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням».

Розрахунки з покупцями і замовниками	
Дебет	Кредит
Сальдо на початок періоду Наявність дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) на початок звітнього періоду	
Продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджету та позабюджетних фондів і включені до вартості реалізації.	Отримання грошових коштів на рахунки в банківських установах у погашення дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги). Отримання готівки грошових коштів в касу підприємства в погашення дебіторської заборгованості; Отримання оплат іншими розрахунками (чеками, акредитивами, векселями) в погашення дебіторської заборгованості; Суми заліку заборгованостей (за отриманими від покупців і замовниками і авансами.
Сальдо на кінець періоду Наявність дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) на кінець звітнього періоду.	

Рис.2.1. Рахунок: Розрахунки з покупцями і замовниками

Основну частину виготовленої продукції підприємство реалізовує покупцям та замовникам. Розрахунок із постачальником здійснюється перед її отриманням (передоплата), в момент одержанням (оплата готівкою) та після відвантаження (післяоплата). Підприємства, які зацікавлені у швидкій реалізації своєї продукції чи розширенні ринків збуту, можуть йти на вийнятки для своїх клієнтів щодо терміну оплати, якщо випускається продукція у великій кількості [36].

Дебіторська заборгованість, на суму реалізованої продукції, існуватиме у постачальника із моменту відпуску продукції до оплати покупцем отриманої раніше продукції.

У бухгалтерському обліку зобов'язання покупців та замовників відображаються в момент їх виникнення. У силу того, що в момент виконання продавцем зобов'язань по передачі товару зобов'язання виникають у покупця, існує

два варіанти відображення дебіторської заборгованості покупця, що визначається умовами договору.

Перший варіант заснований на тому, що зобов'язання покупця чи замовника виникає у момент виконання зобов'язань постачальника з передачею права власності на продукцію. Підставою для відображення на рахунках обліку виторгу від реалізованої продукції, наданих робіт та послуг є виконання зобов'язань постачальником чи підрядчиком згідно договору.

Виторг відбивається при наявності таких умов:

- сума виторгу буде визначена;
- існує впевненість в тому, що відбудеться збільшення економічних вигод підприємства;
- право власності на товар перейде від підприємства до покупця чи робота, яка прийнята замовником;
- витрати, які зроблені в зв'язку з даною операцією будуть визначені.

Другий варіант - на умовах згідно із договором по передачі права власності в період оплати продукції. У даному випадку зобов'язання, які виникають у покупця по оплаті продукції не зв'язані з переходом права власності і відображенням на рахунках виторгу від реалізованої продукції [38].

Аналітичний облік ведеться окремо стосовно кожної юридичної та фізичної особи, якій було відпущено продукцію та його оплати за кожним документом, як зазначено в наказі про облікову політику.

Регістром аналітичного обліку розрахунків з покупцями є список дебіторів. Даний реєстр містить в собі перелік дебіторів підприємства, у ньому міститься інформація про їх заборгованість на відповідну дату. Якщо покупець погасив свою заборгованість – він вилючається з списку дебіторів і вже не рахується на підприємстві як боржник.

Невід'ємною часткою синтетичного обліку дебіторської заборгованості за послуги, роботи та товари є облік резерву сумнівних боргів. Для цього передбачені рахунки 38 «Резерв сумнівних боргів» та 944 «Сумнівні і безнадійні борги».

Важливу роль відіграє безнадійна заборгованість дебіторів, яка викликає

неплатоспроможність, а також порушується фінансова стійкість. До великих втрат і кризового фінансового положення підприємства призведе списання безнадійного боргу на витрати періоду [5].

Типові операції по розрахунках з покупцями і замовниками подано в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Основні проводки з обліку розрахунків з покупцями та замовниками

№ з\п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
1.	Відвантажено готову продукцію для покупця	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	701 «Дохід від реалізації готової продукції»
2.	Оплачено покупцями чи замовниками вартість реалізованих товарі, робіт чи послуг готівкою (через банк)	30 «Каса»; 31 «Рахунки в банках»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»
3.	Отримано аванс від покупців під майбутню поставку продукції	31 «Рахунки в банках»	681 «Розрахунки за авансами одержаними»
4.	Відображено претензії з приводу розрахунків з покупцями та замовниками	37 «Розрахунки з різними дебіторами»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»
5.	Погашено заборгованість за довготерміновими позиками за рахунок оплати, що надійшла від покупців (замовників)	50 «Довгострокові позики»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»
6.	Повернено покупцями чи замовникам переплачені ними кошти готівкою (через банк)	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	30 «Каса» 31 «Рахунки в банках»

Коефіцієнт сумнівності установлюється підприємством виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, послуги, тобто:

$$K_c = BЗ / ДЗ, \quad (2.1)$$

де БЗ – безнадійна заборгованість за період, який був обраний для спостереження;

ДЗ – дебіторська заборгованість на дату балансу у вибраному для спостереження періоді.

Сумнівним боргом називається дебіторська заборгованість, яка виникла в результаті реалізації продукції, робіт, надання послуг та не погашена в строк, який встановлений договором або законодавством, і не є забезпеченою відповідними гарантіями [3].

Основним із способів ступеневого віднесення безнадійного боргу на витрати є розрахунок резерву сумнівних боргів. Пояснюється це формування необхідністю оцінки, котра може бути отриманою від їх використання.

Існує три варіанти розрахунку резерву сумнівних боргів:

- виходячи з платоспроможності деяких дебіторів;
- на основі класифікації заборгованості по термінам її непогашення;
- за питомою вагою визнаного безнадійного боргу за реалізовану продукцію.

Підприємство вивчає платоспроможність за кожним дебітором та виводить індивідуальний коефіцієнт сумнівності, згідно якого потім визначається сума резерву за відповідною заборгованістю. Сума резервів по кожному дебітору становить загальну суму резерву сумнівних боргів по підприємству. Згідно цього розраховуються наступні показники:

- відсоток безнадійного боргу відносно сплати дебіторської заборгованості за попередній період кожного дебітора;
- сума дебіторської заборгованості.

Резерв сумнівних боргів вираховується за формулою:

$$PCB = ((ВББ \times ДЗП) / 100) \times n, \quad (2.2)$$

де ВББ – відсоток безнадійних боргів;

ДЗП – дебіторська заборгованість за звітний період;

n – кількість дебіторів, які заборгували для підприємства.

Тільки за результатом інвентаризації заборгованості наприкінці року дозволяється створювати резерв сумнівних боргів, в той час як сумнівні борги виникають протягом року. Зустрічаються наукові думки, що резерв потрібно нараховувати протягом усього облікового періоду [29].

Борг, списаний на збиток із причини неплатоспроможності боржника не є анулюванням заборгованості. Задля контролю за можливістю стягнення заборгованості у разі зміни майнового стану боржника потрібно відобразити на позабалансових рахунках. Термін, згідно якого заборгованість буде обліковуватись на позабалансовому рахунку, встановлюється філією самостійно (не менше, ніж три роки від часу списання заборгованості із балансу).

Для правильного списання безнадійної заборгованості потрібно документально вірно оформити операцію. Списання дебіторської заборгованості, по якій завершився термін позовної давності, здійснюється з дозволу директора [37].

Аналітичний облік здійснюється у розрізі відокремлених боржників виходячи з прийнятого способу його розрахунку.

Автоматизована система обліку - це система, у якій інформаційний процес автоматизовано, шляхом застосовування спеціальних методів обробки інформації, застосовують комплекс обчислювальних засобів, з отримання і доставки інформації, потрібної для виконання функцій управлінського та фінансового обліку.

Оборотно-сальдовою відомістю називається документ, в якому відображені залишки по всім рахунках обліку на початок місяця, кварталу чи року, а також - залишки по рахункам на момент закінчення періоду.

Синтетичний облік це кінцевий етап бухгалтерського обліку, на якому здійснюється узагальнення даних первісного і аналітичного обліку. Узагальнені дані синтетичного обліку застосовуються у складанні фінансової звітності [35].

В залежності від звітного періоду оборотно-сальдова відомість може бути помісячною, поквартальною або зведеною річною. Всі фактично проведені господарські операції вносяться в даний документ.

Інформацію щодо стану розрахунків із постачальниками, відомості про зміну їх стану у часі можна отримати в стандартному звіті «Оборотно-сальдова відомість по рахунку» .

Отже, автоматизація обліку дає можливість отримувати вчасно детальну інформацію стосовно стану розрахунків з покупцями та замовниками за необхідний період, вживати усі належні заходи щодо її управління.

Разом із виникненням нових видів інформації, а також груп її споживачів функції бухгалтерського обліку збільшилися. В нашій державі за принципами, що встановлені в міжнародній практиці, сформувалося кілька самостійних підсистем єдиної системи обліку. Серед них можна виділити підсистеми податкового, управлінського і фінансового обліку.

Під податковим обліком розуміють, що це підсистема бухгалтерського обліку, котра виконує функції нарахування та оплати податків конкретним державним органам [35].

Контроль за вчасністю та повнотою нарахування і оплати податків, обов'язкових платежі, а також зборів є основою податкового обліку. Він організовується у відповідному порядку задля задоволення потреб управління та служби податкового менеджменту у інформації стосовно формування оподаткованої бази установи від всіх видів діяльності. Та він обмежується створенням системи формування валових доходів та витрат, а також правильності їх відображення у декларації про прибуток, та нарахування, вчасності перерахування у дохід бюджету податків, безпомилкове заповнення декларації із податку на додану вартість.

Податковий облік міцно пов'язаний із економічними дисциплінами, найбільше із фінансовим обліком.

Взаємозв'язок податкового із фінансовим обліком полягають у наступному:

1. Вони базуються на однакових первинних документах;
2. Фіксують однакові факти господарського життя;
3. Бухгалтери ведуть ці види обліку;
4. Головна частина інформації, що отримана як у системі фінансового та податкового обліку назначена для зовнішніх користувачів.

Податком на додану вартість називається непрямий податок, котрий є частиною вартості, яка утворена на кожному етапі виробництва чи обігу, його сума входить до ціни продажу на товари (послуги), котру сплачує кінцевий споживач.

Податок на додану вартість, котрий є включеним у ціну, вираховується виходячи із відсоткової ставки податку до ціни виробника, а також суми акцизного збору, що включений у ціну.

Податковим Кодексом України передбачено Розділ II «Адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)», котрий включає порядок адміністрування податків та зборів, а також порядок контролю за дотриманням вимог податкового та іншого законодавства у випадках, коли здійснення такого контролю покладено на контролюючі органи. Законодавчо закріплено основні складові адміністрування, що забезпечують організацію, облік та контроль виконання фіскальної функції податків, а також консультування платників податків щодо розрахунку та сплати податків [35].

Методика оцінки ефективності функціонування фіскальної системи, передбачає розрахунок коефіцієнтів затратності підсистеми адміністрування податків (співвідношення витрат держави на утримання фіскальних органів із забезпеченими ними надходженнями податків і зборів) та ефективності її контролюючого впливу (співвідношення донарахованих згідно результатів перевірок сум (податків, штрафів, пені) із загальною сумою надходжень). Ефективність контролюючого впливу також характеризується рівнем втручання податкових органів у господарську діяльність підприємств.

Адміністрування податків на рівні підприємства виступає формою реалізації прав і обов'язків суб'єктів податкового права щодо узгодження й погашення податкових зобов'язань.

Податковий Кодекс України визначає об'єкти оподаткування. До об'єктів оподаткування ПДВ належать:

- операції із реалізації товарів (послуг) на митній території України, включаючи операції сплати вартості послуг за договором оперативної оренди (лізингу) та операції передачі права власності позичальнику на об'єкти застави задля оплати кредиторської заборгованості заставодавця;

- операції ввезення або ж пересилання товарів на митну територію України, отримання робіт (послуг), котрі надаються нерезидентами задля їх використання або

вжитку на митній території України, включаючи операції із ввезення або пересилання майна за договорами оренди (лізингу), застави та іпотеки;

- операції із реалізації товарів, що вивезені чи експортовані за межі митної території України.

Суми податку, котрі належать до оплати до бюджету або ж відшкодування з бюджету, вираховуються як різниця між загальною сумою податкових зобов'язань, котрі виникли в результаті реалізації товарів чи наданні послуг за звітний період, та сумою податкового кредиту звітного періоду.

Податковим зобов'язанням називається загальна сума податку, що була нарахована платником податку у звітному періоді від реалізації товарів чи наданні послуг.

Податковим кредитом називається сума витрат, що були понесені платником податку в зв'язку із придбанням товарів у фізичних або ж юридичних осіб на протязі звітного року (окрім витрат на оплату податку на додану вартість та акцизного збору), на суму котрих є дозвіл зменшення суми його загального річного оподаткованого доходу, отриманого за наслідками такого звітного року, у випадках, що визначені ПКУ.

Податкова накладна – це головний первинний документ із ПДВ, котрий є підтвердженням виникнення податкового зобов'язання у платника податку у випадку із реалізацією товарів чи наданні послуг і одночасно - право на податковий кредит в покупця - платника податку [35].

Результати за даними фінансового, а також податкового обліку можуть різнитися між собою. Поширеними причинами даних відхилень є:

1. Лише новий підхід до визначення моменту виникнення валових доходів та витрат, котрий не збігається із моментом одержання доходів та витрат діяльності організацій;

2. Сума валових витрат не відповідає сумі витрат діяльності;

3. Новий підхід до визначення об'єкту оподаткування. Об'єкт оподаткування у податковому обліку називається величина, котра не збігається із прибутком установ, котрий є об'єктом оподаткування у фінансовому обліку;

4. Відмінність у методиці розрахунку сум валових доходів та валових витрат, із сумами витрат і доходів діяльності;

5. Коли у фінансовому обліку є певні теоретичні категорії, окрема методологія обліку, то теоретична база податкового обліку обмежується тільки правилами його ведення.

Суб'єкти господарювання, котрі є платниками ПДВ, поруч із податковими зобов'язаннями мають право також на податковий кредит.

Податковим кредитом називається сума, на котру платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання звітного періоду.

Право на віднесення сум податку до податкового кредиту виникає у випадку здійснення операцій із:

- придбання чи виготовлення товарів та послуг;
- отримання послуг, що були надані нерезидентом на митній території України, та у випадку одержання послуг, місцем постачання котрих є митна територія України;
- привезення необоротних активів на митну територію України за договором оперативного або ж фінансового лізингу.

Дата виникнення права платника податку на віднесення сум податку до податкового кредиту є:

- дата події, котра відбулася раніше;
- дата одержання платником податку товарів чи послуг, які підтверджено податковою накладною.

Для синтетичного обліку ПДВ підприємством застосовується субрахунок 641 «Податкове зобов'язання». Для обліку доходу використовується субрахунок 701 «Дохід від реалізації готової продукції». На поточний рахунок надходить виручка від наданих послуг при безготівковій формі розрахунку або ж у касу, коли заборгованість погашається за готівку. Задля відображення цих операцій застосовуються рахунки 301 «Каса» та 311 «Поточний рахунок».

Податковою декларацією, розрахунком називається документ, котрий подається платником податків (в тому ж числі відокремленим підрозділом у

випадках, які визначені цим Кодексом) контролюючому органу у терміни, що встановлені законом, на підставі котрого відбувається нарахування та оплата податкового зобов'язання, чи документ, котрий свідчить про суми доходу, нарахованого (виплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, суми утриманого та сплаченого податку.

Невід'ємною частиною є додатки до податкової декларації.

Податкова декларація складається за формою, що затверджена у порядку, визначеному положеннями пункту 46.5 статті 46 даного Кодексу та чинному на час її подання.

Форма податкової декларації повинна містити у собі необхідні обов'язкові реквізити, а також відповідати нормам і змісту відповідного податку.

Податкова декларація повинна містити у собі наступні головні реквізити:

- тип документа (звітний, уточнюючий, звітний новий);
- звітний період, за котрий і подається декларація;
- звітний період, котрий уточнюється (для уточнюючого розрахунку);
- повну назву (прізвище, ім'я, по батькові) платника податків відповідно до реєстраційних документів;
- код платника податків відповідно до Єдиного державного реєстру підприємств та установ України або ж податковий номер;
- реєстраційний номер облікової картки платника податків або ж серію і номер паспорта;
- місце реєстрації платника податків;
- назву контролюючого органу, до котрого подається звітність;
- дата подання звіту;
- підпис платника податку - фізичної особи або ж посадових осіб платника податку, що визначені даним Кодексом, котрі засвідчені печаткою платника податку.

Податкова декларація підписується керівником платника податків або ж уповноваженою особою, та особою, котра відповідає за ведення бухгалтерського обліку і подання податкової декларації до контролюючого органу. У випадку

ведення бухгалтерського обліку та складання податкової декларації керівником платника податку вона підписується ним.

Ставки податку встановлюються в залежності від бази оподаткування у наступних розмірах:

1. 20 відсотків;
2. 0 відсотків;
3. 7 відсотків по операціях із:

- постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, котрі дозволені задля виробництва та застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, та медичних виробів за переліком, що затверджені Кабінетом Міністрів України;

- постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів та медичного обладнання, що дозволені задля застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення котрих надано центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Звітним (податковим) періодом є один календарний місяць, але є випадки, що визначені Кодексом, календарний квартал, із урахуванням наступних особливостей:

а) якщо установа реєструється як платник податку із іншого дня, аніж перший день календарного місяця, першим звітним періодом вважається є період, котрий починається із дня такої реєстрації та, відповідно, закінчується останнім днем першого повного календарного місяця;

б) якщо податкова реєстрація установи анулюється у інший день, аніж останній день календарного місяця, то останнім звітним періодом вважається, що є період, котрий починається із першого дня такого місяця та, відповідно, закінчується днем цього анулювання.

Податкова декларація подається за базовий звітний період, котрий дорівнює календарному місяцю, протягом 20 календарних днів, які настають за останнім календарним днем звітного місяця.

Сума податкового зобов'язання, визначена платником податку у наданій ним податковій декларації, підлягає оплаті протягом 10 календарних днів, котрі настають за останнім днем конкретного граничного строку задля подання податкової декларації.

Податковим контролем називається система заходів, котрі вживаються контролюючими органами задля контролю правильності нарахування, повноти та вчасності оплати податків та зборів, та дотримання законодавства із питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових, а також касових операцій, ліцензування або ж іншого законодавства, контроль за дотриманням котрих покладено, відповідно, на контролюючі органи.

Податковий контроль відбувається органами, що зазначені у статті 41 Кодексу, у межах їх повноважень, що встановлені цим Кодексом.

Органи Служби безпеки України, внутрішніх справ, податкової міліції, прокуратури, а також їх службові особи не беруть безпосередню участь у проведенні перевірок, котрі здійснюються контролюючими органами, та не проводять перевірки суб'єктів підприємницької діяльності із питань оподаткування.

Податковий контроль відбувається шляхом:

1. Ведення обліку платників податків;
2. Інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів;
3. Перевірок, а також звірок відповідно до вимог Кодексу та перевірок стосовно дотримання законодавства, контроль за дотриманням котрого покладено на контролюючі органи, у порядку, що встановлений законами України, котрі регулюють відповідну сферу правовідносин.

2.3. Розробка облікової політики з питань обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками

У сучасних умовах підприємства самостійно здійснюють економічну, організаційно-управлінську політику своєї діяльності, тому підвищеної уваги вимагають питання організації облікової системи. Зміни системи суспільних відносин і умов функціонування суб'єктів господарювання визначили необхідність серйозної трансформації обліку й облікового інструментарію, у якому принципова роль належить обліковій політиці підприємства як найважливішому елементу забезпечення достовірної, своєчасної, надійної інформації [44].

Облікова політика впливає на підсумкові показники діяльності організації і галузі в цілому, дозволяє формувати достовірну бухгалтерську (фінансову) і управлінську звітність, є важливим інструментом оптимізації податкового навантаження організації.

У діючій системі нормативного регулювання бухгалтерського обліку і звітності вже існує визначена техніка формування, розкриття облікової політики для цілей бухгалтерського обліку й оподаткування. Однак практично відсутня методологічна і методична база її формування. В цих умовах існує об'єктивна необхідність дослідження питань облікової політики, критеріїв її розробки, принципів формування у відповідності зі специфікою галузі і її впливу на фінансові результати діяльності підприємства.

В Обліковій політиці відображаються наступні обліково-класифікаційні нюанси щодо дебіторської заборгованості:

- порядок класифікації дебіторської заборгованості - з вигляду дебітора (постачальники, підрядники, персонал і т. д.), за термінами надходження оплати (аванси видані, прострочена дебіторська заборгованість і т. д.), по терміновості (короткострокова і довгострокова дебіторська заборгованість);

- умови визнання дебіторської заборгованості (виникнення ДЗ: при здійсненні господарських операцій, при відображенні боргів по внескам засновників, в ситуації розбіжності дати реалізації товарів (робіт, послуг) з датою розрахунків);

- процедура визнання та оцінки дебіторської заборгованості (визнання за первісною вартістю з урахуванням безпосередньо пов'язаних з ДЗ витрат, облік курсових різниць по вираженою в іноземній валюті ДЗ);
- організація аналітичного обліку дебіторської заборгованості (в розрізі дебіторів, договорів і т. д.);
- порядок визнання дебіторської заборгованості сумнівною і алгоритм формування резерву по сумнівних боргах;
- інші організаційно-облікові аспекти.

Позики для працівників - структурна складова частина дебіторки.

Видану компанією позика потрапить до складу дебіторської заборгованості тільки в одному випадку - якщо вона є безвідсотковою, оскільки такого виду позика не приносить компанії в майбутньому економічну вигоду.

Відносно безпроцентних позик, виданих своїм працівникам, в Обліковій політиці для цілей бухобліку необхідно передбачити наступні важливі облікові аспекти: оформлювальні тонкощі - привести перелік документів, необхідних для оформлення даної операції в бухгалтерському обліку (заява працівника з резолюцією керівника, договір і т. д.); застосовувані рахунки бухобліку; період відображення операції видачі позики - в день його видачі; класифікація позики по терміновості його погашення - якщо на звітну дату період погашення позики становить менше 12 місяців, ДЗ за виданим безпроцентному займу відноситься до розряду короткострокових, в іншому випадку ДЗ по позиці класифікується як довгострокова; інші важливі нюанси - наприклад, застосування рахунків бухобліку при утриманні ПДФО з матеріальної вигоди від економії на відсотках.

Досвід країн з розвитком ринковою економікою, що надали організаціям велику самостійність у виборі облікової політики, свідчить про посилення її впливу на ефективність облікового процесу, забезпечення повноти і вірогідності відображення майнового і фінансового положення підприємства.

Враховуючи вище зазначене, кожне підприємство, виходячи зі специфіки своєї діяльності, має право обирати ті варіанти обліку, які забезпечать найбільш повну реалізацію функцій управління.

Юридичне регулювання облікової політики представлено в табл. 2.5

Таблиця 2.5

Юридичне регулювання облікової політики

Вид правового акту	Питання, які розкриває акт
Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"	Правові основи визначення та організації облікової політики на підприємствах - визначення терміну «міжнародні стандарти фінансової звітності» - визначення порядку застосування міжнародних стандартів
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"	Розкриття інформації про облікову політику в примітках до фінансової звітності підприємства
Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах"	Внесення змін до облікової політики підприємства
Лист Міністерства фінансів України "Про облікову політику"	Відображення в розпорядчому документі (наказі) обраних методів, принципів і процедур); внесення змін до облікової політики; розкриття інформації про облікову політику в примітках до фінансової звітності

Спеціалісти з бухгалтерського обліку вважають, що основними недоліками П(С)БО є такі: прийняті національні стандарти містять багато невизначених термінів і понять; неузгодженість П(С)БО й податкового законодавства; регламентація управлінського обліку в частині обліку витрат і калькулювання собівартості продукції [35].

До елементів облікової політики підприємства щодо зобов'язань варто віднести методи оцінки зобов'язань в операціях пов'язаних сторін. Пов'язаними сторонами вважаються: підприємства, які перебувають під контролем або суттєвим впливом інших осіб, та особи, які прямо або опосередковано здійснюють контроль над підприємством або суттєво впливають на його діяльність. Перелік пов'язаних сторін визначається підприємством, враховуючи сутність відносин, а не лише юридичну форму відповідно до принципу превалювання економічної суті над юридичною формою.

Відповідно до П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» оцінка зобов'язань в операціях пов'язаних сторін може здійснюватися з використанням таких методів: порівнюваної неконтрольованої ціни; ціни перепродажу; «витрати плюс»; балансової вартості.

За методом порівнюваної неконтрольованої ціни застосовується ціна, яка визначається за ціною на аналогічну готову продукцію (товари, роботи, послуги), що реалізується не пов'язаному з продавцем покупцеві за звичайних умов діяльності.

За методом ціни перепродажу застосовується ціна за вирахуванням відповідної націнки.

За методом «витрати плюс» використовується ціна, що складається з собівартості товарів, яку визначає продавець, і відповідної націнки.

За методом балансової вартості оцінка активів здійснюється за балансовою вартістю, що визначається згідно з відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Також важливим елементом організації обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги є відокремлення обліку за функціональними ділянками (фінансовий, управлінський, податковий) та забезпечення належного внутрішнього контролю. І хоча більшість з цих елементів не впливає безпосередньо на величину показників фінансової звітності, вони, на нашу думку, повинні знайти відображення при формуванні облікової політики на підприємстві щодо кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги з метою прийняття управлінських рішень.

Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги є монетарною статтею, тому мають бути враховані вимоги П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів». Облік має бути побудованим таким чином, щоб розрахунки, які проводяться у різних валютах, були відокремлені один від одного. Типовий план рахунків передбачає окремі субрахунки для відображення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги в національній валюті.

Облікова політика щодо формування звітності за господарськими (географічними) сегментами – це частина облікової політики підприємства, що охоплює сукупність принципів, методів і процедур, які забезпечують формування показників звітності, та полягає у визначенні єдиного методологічного підходу щодо ідентифікації, реєстрації та групування інформації про звітні сегменти з метою її відображення у фінансовій звітності суб'єкта господарювання [5].

Належна побудова облікової політики з метою контролю за кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги, що виникає в результаті операцій з пов'язаними особами, особливо важлива в контексті податкового законодавства.

Облікова політика підприємства щодо обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги має включати методичні, організаційно-правлінські та податкові аспекти. Зокрема, мають бути розкриті питання ведення обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги підприємства з урахуванням класифікації облікових рахунків, документування, інвентаризації, її розподілу між господарськими (географічними) сегментами. Особливу увагу слід приділити операціям з постачальниками – пов'язаними особами для обґрунтування суми податкового кредиту з податку на додану вартість та величини витрат, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування.

2.4. Шляхи вдосконалення обліку розрахунків з покупцями і замовниками

Головним із ключових завдань у вирішенні проблем, котрі виникають під час поточного управління підприємства із позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю є вдосконалення організації обліку розрахунків із покупцями та із замовниками на установі.

Безнадійна заборгованість в Україні займає дуже важливе місце в складі всієї заборгованості на сьогоднішній день.

Проблемою підприємства є не лише те, що борги не повертаються, а і те, що досить важко оцінити суму ймовірної безнадійної заборгованості, розрахувати резерв для її списання і, тим більше, списати її у бухгалтерському обліку. Огляд численних публікацій стосовно питань безнадійної дебіторської заборгованості в економічній літературі, наукових статтях та спеціальних виданнях дає можливість стверджувати, що дане питання актуальне, це підтверджується результатами фінансового аналізу установи.

Відповідно до цього, прострочена, а також безнадійна дебіторська заборгованість породжує проблеми, котрі пов'язані із станом платоспроможності, та із організацією обліку.

У зв'язку із цим особливу увагу слід приділяти порядку списання простроченої дебіторської заборгованості, тому що існує прямий взаємозв'язок між списанням такої заборгованості та, відповідно, формуванням оподаткованої бази податком на прибуток. Чітке та вчасне списання дебіторської заборгованості відіграє дуже велику роль при формуванні фінансових результатів діяльності організації [41].

Підприємствам-кредиторам, задля уникнення втрат від оподаткування, потрібно створювати резерв сумнівних боргів.

Рішення стосовно створення резерву сумнівних боргів готується комісією філії за участю керівників юридичної, бухгалтерської, збутової служб, затверджуючись виконавчим директором філії. При рішенні про створення резерву

сумнівних боргів комісія відображає наступні дані: дату та причину виникнення заборгованості, термін її погашення (застав, договору страхування), дата подання позовної заяви до суду про стягнення заборгованості із покупця, номер і дата платіжної довіреності про перерахування мита.

Резерви сумнівних боргів дозволяється створювати лише за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості у кінці року, у той час коли сумнівні борги з'являються у ході торгових операцій протягом року. Існують наукові думки, згідно яких потрібно нараховувати резерв протягом усього облікового періоду. На мою думку, розрахувати резерв сумнівних боргів доцільно конкретною перед складанням звітності, а застосовуватися він буде на протязі звітного року при потребі або ж безпосередньо перед складанням звітності.

Резерв формується на базі експертних оцінок фінансового менеджменту філії [4].

Списання боргу на збиток унаслідок неплатоспроможності боржника не є анулюванням заборгованості. Дана заборгованість далі повинна відображатися на позабалансових рахунках із метою контролю за можливістю стягнення у випадку зміни майнового стану боржника. Строк, на котрий заборгованість повинна обліковуватись на позабалансовому рахунку, визначають в три, або в п'ять років із моменту списання. Вказаний термін обирається установою самостійно, але не менше, ніж три роки із моменту списання заборгованості із балансу.

Задля того, щоб була списана безнадійна заборгованість, потрібно правильно та чітко документально оформити конкретну операцію. Дебіторська заборгованість, по котрій закінчився термін позовної давності, списується лише за рішенням виконавчого директора філії [5].

На сьогоднішній день законодавством не передбачена конкретна форма даного рішення. При застосуванні довільної форми обов'язкові наступні реквізити на підприємстві:

- повна назва установи-дебітора із вказаним його ідентифікаційним та індивідуальним податковим кодом, дати та причини виникнення заборгованості;

- повний перелік первинних документів, котрий підтверджують відповідний факт;
- дата прийняття даного рішення із обов'язковим вказанням того, що та заборгованість повинна обліковуватись не менше, ніж три роки поза балансом (а можливо і більше) з часу того списання задля нагляду за можливістю її справляння у випадку зміни майнового стану дебітора;
- підписи виконавчого директора та головного бухгалтера;
- печатка філії.

Бухгалтерський облік та звітність є головними та важливими інструментами управління, а також є діловою мовою бізнесу. Базуючись на даних бухгалтерського обліку як системі документального оформлення господарських процесів, вони показують і дають можливість оцінювати результати діяльності, прогнозуючи напрями підвищення ефективності та потрібні управлінські рішення.

Лише після аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві складається розрахунковий баланс, в активі котрого відображається дебіторська заборгованість, а в пасиві - кредиторська. Дебетове сальдо при цьому свідчитиме про те, котра частина оборотних засобів філії вилучена із обігу та знаходиться у обігу його кредиторів, кредиторів ж - про позабалансове залучення філією в господарський обіг засобів інших підприємств.

Для одержання інформації щодо дебіторської заборгованості на філії потрібно складати звіт про дебіторську заборгованість. Даний звіт можна деталізувати за такими ознаками: за видом продукції, котра реалізується; за покупцями; за дебіторською заборгованістю у вигляді грошових коштів; за простроченою дебіторською заборгованістю у вигляді грошових коштів або ж бартеру.

Отож, зі звіту про дебіторську заборгованість можуть бути одержана інформація про стан розрахунків із кожним покупцем окремо на звітну дату: на скільки активно використовуються відстрочки та розстрочки платежу, котра величина простроченої заборгованості та чи змінилась платоспроможність деяких покупців, наскільки чітко виконуються умови укладених договорів сторонами.

Стосовно розрахунків із покупцями та з замовниками у обліковій політиці необхідно закріпити та детально розписати наступні моменти:

1. Види первинних документів, котрі використовуються під час розрахунку із покупцями та із замовниками, порядок їх заповнення та прийняття до обліку, процес документообігу за даними розрахунками;
2. Порядок та момент нарахування дебіторської заборгованості і її погашення;
3. Головні проведення, котрі використовуються для відображення розрахунків із покупцями та замовниками;
4. Проведення інвентаризації дебіторської заборгованості;
5. Порядок визнання дебіторської заборгованості простроченої та її списання;
6. Процес погашення покупцями простроченої дебіторської заборгованості та відображення в обліку цієї операції.

Розрахунки із покупцями та з замовниками підприємства ведуть в основному за допомогою платіжних доручень. Але дана форма розрахунку не дає філії ніякої гарантії, що клієнт оплатить відвантажену продукцію. Так як підприємства здійснюють також разові розрахунки із покупцями, то більш вигідно проводити розрахунки в акредитивній формі. Суть акредитива полягає у тому, що банк покупця дає доручення банку постачальника оплатити виконані постачальником, роботи на умовах, що передбачені в акредитивній заяві отримувача. Суму акредитива банк покупця депонує на окремому рахунку задля подальшого покриття виплат постачальнику за повідомленням обслуговуючого його банку. Якщо ж у покупця недостатньо коштів на розрахунковому рахунку, то акредитив може виставлятися і за рахунок позики банку.

Значно зростаючий розвиток науки та техніки дає можливість механізувати, а також автоматизувати обробку інформації. Задля цього і було створено спеціальні обчислювальні центри. Проте обробка на них облікової інформації має ряд значних недоліків. Дані недоліки усуваються шляхом децентралізації обробки

бухгалтерської інформації та створенні автоматизованих робочих місць бухгалтера за допомогою персональних комп'ютерів (ПК).

Автоматизованим робочим місцем називається професійно орієнтований комплекс технічних, інформаційних та програмних засобів, що призначені задля автоматизації функцій спеціаліста, які виконуються на його робочому місці.

Стратегічний напрям розвитку обліку на найближчий час полягає у теоретичній розробці та наступному поетапному введенні концептуальних основ управлінського обліку. Економічна ситуація на установах України вимагає від суб'єктів господарської діяльності вчасного прийняття ефективних управлінських рішень. Не можливо виконати це без точної, належним чином обробленої та підготовленої для управління інформації про фінансово-господарську діяльність установи. Інструментом задля отримання такої інформації виступає система бухгалтерського обліку.

Саме облік надає керівництву підприємства оперативну, достовірну інформацію. Ефективне досягнення даної мети можливе лише при комп'ютеризації бухгалтерського обліку на філії.

2.5. Аналіз розрахунків з покупцями і замовниками

Облік і аналіз дебіторської заборгованості є одним з найскладніших і пріоритетних питань, що обумовлено актуальною в кризовий період для України проблемою неплатежів, яка може привести до значного недоотримання коштів підприємства, з одного боку, за рахунок збільшення величини заборгованості покупців і замовників, а з іншого - за рахунок необхідності погашення зобов'язань перед бюджетом за нарахованими податками або виплаті заробітної плати працівникам, тоді як безпосередній розрахунок з дебіторами ще не відбувся.

Дебіторська заборгованість є нормальним явищем в діяльності підприємства до тих пір, поки вона контрольована і своєчасно погашається. Постановка правильно організованого обліку і аналізу дебіторської заборгованості на підприємствах, перш за все, має сприяти недопущенню прострочення термінів платежу і доведення заборгованості до стану безнадійної.

Таким чином, аналіз визначень різними авторами дебіторської заборгованості свідчить про обґрунтовану точку зору другої групи авторів, що характеризують дебіторську заборгованість як борги. Борги - це зобов'язання особи перед іншими щодо передачі майна або сплати певної суми коштів.

Таким чином, дебіторська заборгованість - сума боргів юридичних і фізичних осіб підприємству. Дебіторська заборгованість - це матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або готівку, вилучену у підприємства.

Аналіз розрахунків з покупцями і замовниками є однією з ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємством з позиції оптимального співвідношення між його ліквідністю і прибутковістю.

Аналіз стану дебіторської заборгованості здійснюється за такими напрямками:

- визначення питомої ваги дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів;
- оцінка складу та структури дебіторської заборгованості;
- розрахунок періоду погашення і її оборотності;
- вивчення впливу чинників на заборгованість даного типу;

- визначення частки сумнівної та безнадійної заборгованості в загальному обсязі дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями і замовниками;
- порівняння обсягу дебіторської заборгованості з розмірами кредиторської.

Аналіз дебіторської заборгованості доцільно проводити в певній послідовності і починати з проведення горизонтального і вертикального аналізу, який покаже вагу складових елементів дебіторської заборгованості і частку дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів і в структурі балансу.

Далі слід розрахувати коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість, яка визначається діленням суми дебіторської заборгованості по товарних операціях на загальний обсяг оборотних активів підприємства. Якщо з року в рік цей коефіцієнт скорочується, це є позитивним в роботі підприємства [51].

Наступний показник - це середній період інкасації дебіторської заборгованості, тобто це відношення середнього розміру дебіторської заборгованості до суми виручки від реалізації продукції. Скорочення показника буде свідчити про позитивні зміни в роботі підприємства.

Зворотним до попереднього показника є коефіцієнт оборотності, визначається діленням виручки від реалізації продукції за звітний період до суми дебіторської заборгованості. Даний коефіцієнт використовується при розрахунку періоду погашення дебіторської заборгованості: 360 днів ділимо на оборотність дебіторської заборгованості.

Також можна визначити відсоток сумнівної дебіторської заборгованості в загальному обсязі заборгованості.

Результати проведеного аналізу використовуються в наступному етапі, який передбачає визначення оптимальної дебіторської заборгованості в майбутньому періоді (ОДЗ) за формулою:

$$\text{ОДЗ} = \text{ОР} * \text{Кс} / \text{ц} * (\text{СПО} + \text{СПП}) / 360, (3)$$

де ОР - плановий обсяг реалізації продукції з наданням комерційного кредиту;

Кс / ц - коефіцієнт співвідношення собівартості і ціни продукції;

СПО - середній період обороту дебіторської заборгованості за результатами аналізу минулого періоду;

СПП - середній період прострочення платежів за результатами аналізу минулого періоду [48].

Важливим етапом аналізу дебіторської заборгованості є факторний аналіз, спрямований на кількісну оцінку впливу різних чинників на рівень дебіторської заборгованості. В його основі лежить використання методичного прийому, який дозволить виділити вплив кожного фактора на зміну результативного показника.

Для оцінки стану дебіторської заборгованості важливо оцінити ймовірність виникнення і розмір безнадійних боргів.

Використовуючи викладену послідовність аналізу, можливо всебічно досліджувати обсяг дебіторської заборгованості, а також оцінити стан розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві.

Висновки до розділу 2

Облік розрахунків з покупцями є важливою і складною ділянкою обліку. Помилки та неточності у відображенні даних про розрахунки з покупцями і замовниками, недотримання норм законодавства, можуть привести до виникнення бухгалтерських помилок, недоїмки коштів, конфліктів з контрагентами і штрафами.

Основною метою обліку і аналізу розрахунків з покупцями і замовниками є висловлення думки про достовірність відображення в обліку і звітності показників дебіторської та кредиторської заборгованості.

Для виконання даної мети, було поставлено ряд завдань, які в ході виконання даної роботи були виконані:

- встановлено наскільки правильно обчислені і відображені в обліку розрахунки з покупцями, замовниками;
- відповідність нормам законодавства, договорам на реалізацію продукції, товарів і послуг, в частині обґрунтованості та своєчасності укладення;
- визначено правильність і розмір відображення оплат від покупців за реалізовану продукцію, надані послуги, виконані роботи, а також зіставити дані розрахунком з сумами дебіторської заборгованості;
- встановлено чи відповідають розміри авансових платежів з умовами договору з покупцями;
- визначено порядок сплати податків;
- встановити чи відповідають методи обліку розрахунків з покупцями і замовниками методам, закріпленим в обліковій політиці організації;
- встановити правильність розрахунків з бюджетом по сплаті ПДВ зіставити з розрахунковими даними організації;
- провести перевірку правильності обчислення та сплати податку на прибуток на предмет спотворення даних з метою зниження бази оподаткування.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отримані результати свідчать про досягнення визначеної мети і виконання завдань дослідження та дають змогу сформулювати наступні висновки.

1. Розвиток економічних відносин і суспільства в цілому зумовили необхідність здійснення ґрунтовних досліджень в сфері розрахунків з покупцями та замовниками, у першу чергу щодо трактування сутності понять “продаж”, “реалізація” та “збут”. Реалізація – це процес відображення отримання доходу після продажу активу та перехід активу між підприємствами або споживачами без переходу права власності на нього. Збут – це фізичне переміщення товару, який знаходиться на складі, в роздрібній мережі, у споживача та визначається на конкретний період з метою прогнозування можливих обсягів продажу. Розмежування та уточнення понять “продаж”, “реалізація”, “збут” забезпечує єдиний підхід до облікового відображення операцій, пов’язаних з продажем продукції, та сприяє розвитку бухгалтерської термінології.

2. Розвиток теорії кругообороту капіталу і трактування кругообороту капіталу як послідовної зміни його етапів обумовив дослідження щодо уточнення його стадій, а саме стадії – продаж, яку необхідно розглядати як цілісний процес, який починається з організації продажу і закінчується прийняттям рішення керівника про розподіл прибутку. Обґрунтовано віднесення до етапів продажу: організацію процесу продажу, договірний процес (ведення переговорів, підписання та виконання умов договору), визначення результатів, післяпродажне обслуговування, оцінку ринку. Це підвищує інформативну місткість бухгалтерської інформації про складові витрат на продаж продукції і обсяг заборгованості покупців та замовників.

3. Існування формального підходу до розробки облікової політики та не приділення неналежної уваги деталізації її положень зумовлює використання альтернативних варіантів до облікового відображення розрахунків з покупцями та замовниками, що призводить до непорівнянності інформації, наданої користувачам. З метою підвищення точності та оперативності обробки бухгалтерської інформації

розроблено обліково-аналітичне забезпечення системи розрахунків з покупцями та замовниками через визначення основних елементів облікової політики в розрізі організаційної, методичної та технічної складових. Реалізація зазначених пропозицій забезпечує дієвість процесу нагромадження, передачі та аналізу інформації про розрахунки з покупцями та замовниками для задоволення потреб управління в частині оптимізації витрат продажу.

4. Витрати, пов'язані з прийняттям замовлення відносяться до витрат на збут та розподіляються між виконаними замовленнями з визначеною керівником періодичністю, що є проблемою під час встановлення собівартості замовлення на різних етапах його виконання.

5. Сучасні методи коригування ціни прирівнюють до встановлення нової ціни або передбачують коригування попередніх записів в бухгалтерському обліку методом червоного сторно.

6. Аналіз розрахунків з покупцями та замовниками за сучасних умов господарювання не може надати користувачам інформацію про тенденцію та стан розрахунків на підприємстві, обсяги та результати від здійснення продажу продукції. У процесі дослідження уточнено завдання (аналіз динаміки обсягів продажу продукції та структури витрат за його етапами, визначення основних факторів, що вплинули на обсяги продажу продукції, виявлення та кількісна оцінка резервів щодо збільшення обсягів реалізації продукції, оцінка якості формування бюджетів продажу та ефективності їх виконання, аналіз витрат на виконання соціальних зобов'язань у процесі продажу продукції), об'єкти та етапи аналізу (аналіз кореляційного зв'язку витрат на збут та фінансового результату від операційної діяльності; оцінка структури витрат на збут за етапами процесу продажу; аналіз впливу надання знижки на оборотність активів, обсяг реалізації продукції, прибуток; аналіз виконання договірних зобов'язань та продажу продукції; аналіз резервів збільшення обсягу реалізації; аналіз витрат, пов'язаних із соціальною відповідальністю підприємства), що дозволило сформулювати напрями аналізу розрахунків з покупцями та замовниками. Це сприяє підвищенню релевантності інформації про розрахунки з покупцями та замовниками в частині операцій,

пов'язаних зі здійсненням продажу продукції (товарів, робіт, послуг).

7. Відсутність прямих і чітких зв'язків показників результативності і окремих бюджетів зумовлена невідповідним форматом бюджету, браком даних, що нівелює позитивний ефект від застосування бюджетування. Базою для здійснення бюджетування виступають дані бухгалтерського обліку, проте з розвитком економічних відносин змінилися вимоги до їх аналітичної обробки.

8. З розвитком економічних відносин дедалі більшого значення набуває питання аналізу соціальної відповідальності підприємства перед покупцями та замовниками. З метою проведення аналізу соціальної відповідальності підприємства запропоновано порядок вибору методики аналізу соціальних зобов'язань, що спрямований на ідентифікацію найбільш результативного варіанту отримання прибутку для конкретного підприємства під час прояву соціальної відповідальності та обґрунтування ефективності витрат на виконання соціальних зобов'язань. Даний аналіз передбачає оцінку причин виникнення витрат та шляхів управління ними на виконання соціальних проектів (перерозподіл прибутку) та витрат на виконання гарантійних зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Беккер Т.В. Облік розрахунків з постачальниками і підрядниками // Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку науково- практична заочна конференція Київ: 2012 – Том 1 - С. 8-9 .
2. Белова, Ірина. Історичний огляд правового забезпечення розвитку обліку та контролю [Текст] / Ірина Белова // Прикладна економіка - від теорії до практики: зб. тез доп. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 15 жовт. 2015 р.] / редкол.: Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2015. – С. 9-13.
3. Бруханський, Р. Ф. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / Р. Ф. Бруханський, О. П. Скирпан – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 444 с.
4. Бруханський, Р. Ф. Зміна управлінських парадигм як фактор розвитку бухгалтерського обліку: стратегічний аспект / Р. Ф. Бруханський // Облік і фінанси. – 2014 р. – № 3 (65) 2014. – С. 15-20.
5. Бруханський, Р. Ф. Концепція стратегічного менеджменту та бухгалтерський облік: можливі варіанти взаємозв'язку / Р. Ф. Бруханський // Інноваційна економіка. – 2014. – № 3. – С. 239-243.
6. Бруханський, Р. Ф. Фінансово-облікова проблематика відтворення потенціалу сільськогосподарських підприємств : монографія / Р. Ф. Бруханський, Н. В. Железняк, І. П. Хомин; за наук. ред. Р. Ф. Бруханського. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 452 с.
7. Бабіч В.В., Гарасимович І.А. Основи методичних засад облікової політики та їх нормативно-правове забезпечення// ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,,,-2017.-№1.-С.56-60.
8. Безверхий К.В. Особливості моделювання облікової політики підприємства за МСФЗ / Молодіжний економічний дайджест. - Київ. - КНЕУ, - 2015. - Вин. 2-3 (5-6), - с. 199-204
9. Білик М.Д., Павлонська О.В., Питуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник - 2-ге видання, без змін - К: КНЕУ, 2007 -

592 с.

10. Бондаренко О.М. Проблеми формування облікової політики. Напрями її удосконалення / О.М. Бондаренко, М.П. Білан // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : [зб. наук. праць].—2011. – Вип. 31 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/344>

11. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підруч. [для студентів спеціальності 7.050106 —Облік і аудит ВНЗ] / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ПП - Рута, 2003. – 726 с.

12. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підруч./ Ф.Ф. Бутинець.— 3-е видання. доп. і перероб. – Житомир: ПП —Рута 2003. – 444 с.

13. Владика О. Є. Шляхи вдосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками [Електронний ресурс] / О. Є. Владика // Молодий вчений. - 2016. - № 12.1. - С. 677-681. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_12

14. Вовк М.О. Формування елементів облікової політики підприємства щодо звітних сегментів / М.О. Вовк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Випуск 3. – С. 831-834.

15. Гонта А. Договір купівлі-продажу // Все про бухгалтерський облік. - 2011. - №27. - С. 21-24.

16. Господарський процесуальний кодекс: Кодекс України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ.

17. Гуцаленко Л. В. Марчук У. О. Реалізація контрольної функції обліку в управлінні поточними зобов'язаннями підприємств [Електронний ресурс] / Л. В. Гуцаленко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2015. - Вип. 2(1.1). - С. 43-48. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vanp_2015_2

18. Дідоренко, Тетяна. Теоретичні основи бухгалтерського балансу [Текст] / Тетяна Дідоренко // Прикладна економіка - від теорії до практики : зб. тез доп. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 15 жовт. 2015 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.] ; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2015. – С. 55-57.

19. Дідоренко, Тетяна. Бухгалтерський баланс як складова інформаційного забезпечення процесу прийняття економічних рішень [Текст] / Тетяна Дідоренко // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 20 жовт. 2016 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Вектор, 2016. - С. 108-109.

20. Дідоренко Т. В. Завдання та принципи побудови обліку розрахунків з покупцями і замовниками / Т. В. Дідоренко, І. М. Белова // Сталий розвиток економіки. - 2015. - № 3. - С. 217-220. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2015_3_33.

21. Дідоренко, Тетяна. Шляхи удосконалення обліку та контролю розрахунків з покупцями і замовниками [Текст] / Тетяна Дідоренко // Теоретичні та прикладні аспекти розвитку аграрного бізнесу України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [м. Тернопіль, 28 жовт. 2015 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.] ; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Економічна думка, 2015. - С. 96-97.

22. Дутова Н. В. Особливості бухгалтерського та податкового обліку факторингових операцій у постачальників [Електронний ресурс] / Н. В. Дутова, М. Д. Михайлова // Економіка і організація управління. - 2017. - Вип. 1. - С. 86-94. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2017_1_11

23. Експерти: тінізація економіки України набула тотального характеру [Електронний ресурс] // УНІАН економіка: [сайт]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/detail/31208>. – Назва з екрану.

24. Зміни до Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 07.06.2010 N 372.

25. Задорожній З.-М. В. Актуальні питання облікової політики підприємств щодо необоротних активів: моногр./З.-М.В. Задорожний, Л.Г. Семеген,Л.Т. Богуцька. - Тернопіль: ТНЕУ, 2012. - 237 с.

26. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року, № 996-ХІУ(із змінами та доповненнями)

27. Замлиновський В.А. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / В.А. Замлиновський // Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znptdau/2012_2_4/18-4-26.pdf.

28. Зеленко С.В. Передумови виникнення облікової політики та її економічна сутність / С. В. Зеленко // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2012. - Вин. 9(1). -С. 422-429

29. Інструкція про порядок виготовлення, зберігання, застосування єдиної первинної транспортної документації для перевезення вантажів автомобільним транспортом і обліку транспортної роботи: наказ Міністерства статистики України і Міністерства транспорту України від 7 серпня 1996 року № 228/253.

30. Іншина О. Оцінка постачальницького середовища зернового ринку в Україні // Вісник Тернопільського державного економічного університету. 2009. - № 2. – с. 137-145. 17. Журавель Н. О. Використання SWOT-аналізу при визначенні відносин підприємства з постачальниками [Електронний ресурс] / Н. О. Журавель // Управління розвитком . - 2013. - № 12. - С. 123-126.

31. Корольов В. В. Поняття та склад договірних відносин аграрних суб'єктів: теоретичний аспект / В. В. Корольов // Юриспруденція: теорія і практика. - 2007. - № 11. - С. 15-21.

32. Коршунов Д. Про гарантії постачальника. [Текст] / Д. Коршунов // Стандартизація. Сертифікація. Якість. - 2005. - № 3. - С. 15-16.

33. Курганська Н.М. Оцінка зобов'язань у бухгалтерському обліку / Н.М. Курганська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". - Суми, 2008. - Вип. 23. - С. 335-339.

34. Мазур В. А. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів [Електронний ресурс] / В. А. Мазур, О. Ф. Томчук, Ю. Ю. Браніцький // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. - 2017. - № 3. - С. 7-20. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2017_3_3 25. Малюга Н. М. Шляхи удосконалення

оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи / Н. М. Малюга. – Житомир : ЖІТІ, 1998. – 384 с.

35. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства Фінансів України № 73 від 07 лют. 2013 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

36. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Мінфіну України від 30.11.99 р. № 291.

37. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755- VI // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

38. Подолянчук О. А. Діяльність суб'єктів малого підприємництва: нормативно-правовий аспект [Електронний ресурс] / О. А. Подолянчук // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. - 2017. - № 5. - С. 51-60.

39. Подолянчук О. А. Кредиторська заборгованість як специфічне джерело формування капіталу підприємства [Електронний ресурс] / О. А. Подолянчук, В. М. Чорна // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2011. - Вип. 3. - С. 193-197. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2011_3_35

40. Пуцентейло, П.Р. Обліково-аналітичне забезпечення діяльності підприємства. / П.Р. Пуцентейло // Інноваційна економіка. – 2015. – № 3 (58). – С. 228–233.

41. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Мінфіну України від 08.10.99 N 237.

42. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Мінфіну України від 31.01.2000 р. № 20.

43. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 - Дохід: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999р. №290.

44. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 - Витрати: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999р. №318.

45. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 - Вплив змін валютних курсів [Текст], затверджено наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 № 193.

46. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.06.2001 р. № 303 [Електронний ресурс] / <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0539-01>.

47. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами»: наказ Міністерства фінансів України від 19.05.2005 № 412 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0621-05>.

48. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 „Запаси: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. №246.

49. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ Мінфіну від 24.05.95 р. № 88.

50. Чорнявська Т.М. Облікова політика підприємства як фактор управління доходами і фінансовими результатами діяльності / Т.М. Чорнявська// Фінанси і АПК. - № 1 (55). 2012. - С. 82 .

51. Шкіря Н.Лі. Нові підходи до визначення та розподілу суттєвості в аудиті / Н.Лі. Шкіря, Н.В. Залізник // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.confcontact.com/2007mart/3_shkirya.htm

52. Ягмур К. А. Принципи побудови облікової політики підприємства / К.А. Ягмур // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Economics/46816.doc.htm

53. Ярощук, О. В. Проблемні аспекти розвитку вітчизняної аналітичної науки та практики [Текст] / Олексій Вікторович Ярощук // Прикладна економіка - від теорії до практики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 20 жовт. 2016 р.] / редкол.: Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Вектор, 2016. - С. 251-254.